

Достъп до справедлив съдебен процес за деца на мигранти, включително и правото на изслушване и участие в процеса

Учебни материали за достъпа до правосъдие на деца мигранти

Проект FAIR, Април 2018

® Достъп до справедлив съдебен процес за деца на мигранти, включително и правото на изслушване и участие в процеса

© Copyright International Commission of Jurists - European Institutions

Април 2018

The FAIR (Fostering Access to Immigrant children's Rights) project has been implemented by the International Commission of Jurists – European Institutions in 2016-2018 and supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union and Open Society Foundations.

I. Достъп до справедлив съдебен процес за деца на мигранти, включително и правото на изслушване и участие в процеса

Учебни материали за достъпа до правосъдие на деца мигранти

Проект FAIR

Април 2018

Съдържание

I.	Въведение: право на изслушване	2
II.	Право на справедлив процес и достъп до съда.....	9
III.	Определяне на настойник	13
IV.	Публично изслушване	16
V.	Правна помощ и представителство	20
VI.	Достъп до информация.....	32
VII.	Право на превод	Error! Bookmark not defined.
VIII.	Изискването за разумен срок	36
IX.	Справедлив процес при процедури за експулсиране или влизане в държава.....	39
X.	Достъп до ефективна правна защита	411
	1. Общи принципи	44
	2. Достъп до ефективна правна защита при процедури на експулсиране, правото на обжалване със суспензивно действие.....	49
	3. Правата на деца жертви на престъпление.....	56

ЦВЕТОВА ЛЕГЕНДА:

ОРАНЖЕВА КЛЕТКА	МЕЖДУНАРОДНО ПРАВО И ПРАВО НА ЕС И СТАНДАРТИ
ЗЕЛЕНА КЛЕТКА	НЕОБВЪРЗВАЩИ ИЗТОЧНИЦИ
ЧЕРВЕНА КЛЕТКА	ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ И ИЗТОЧНИЦИ
ТЕКСТ	РЕЗЮМЕТА И ОБЯСНЕНИЯ НА МКЮ

Този обучителен модул (част от серия обучителни материали¹, относими към защитата на правата на децата мигранти) осигурява преглед на процедурите за деца мигранти и установява дефиниции.

I. Въведение: право на изслушване

Децата са носители на права и имат право на изслушване при всяко решение, което е свързано с тях. Правото на изслушване е от ключово значение за достъпа на детето до правата му и до справедливи процедури, така че решенията да бъдат взети в неговия най-добър интерес. Правото на изслушване се счита за един от четирите принципа, които са съществени за спазването на правата на децата по КПД. Тези ръководни принципи включват:

1. Принцип на недискриминация;
2. Принцип на най-добрия интерес на детето;
3. Право на живот, оцеляване и развитие, и
4. Право на участие и изслушване.

Всички тези принципи се прилагат по отношение на децата мигранти.

Правото на изслушване задължително се прилага във всяка процедура по определяне на статус в държава или на права или такава, която по някакъв начин засяга детето, включително граждански и наказателни процедури.

Правото на изслушване е както материално право само по себе си, така и е необходимо за тълкуването и изпълнението на всички други права.

Задължението на държавата да зачита и защитава правото на изслушване на детето, означава че детето трябва да има възможността и средствата да представи своите възгледи и те да получат необходимата тежест при вземането на решение, което се отнася до детето. Възгледите на децата е необходимо да се вземат предвид във всички решения, които се отнасят до тях, дори и когато детето не е способно словесно да изрази възгледите си.

Това право е посочено в международни стандарти включително Конвенция за правата на детето (КПД) и Европейска харта за основните права (Европейска харта).

С оглед ефективното упражняване на правото на изслушване, децата имат право на правна консултация (достъп до адвокат), на информация, на превод, когато е необходим, и на други процесуални права изложени по-долу в този раздел.

Международно право

Конвенция за правата на детето (КПД)

Член 12

¹ Тези обучителни материали за достъпа до правосъдие на деца мигранти са разработени като част от FAIR (Улесняване на достъпа до права на децата имигранти) проект и включват следните обучителни модули:

0. Основни принципи и дефиниции,

I. Достъп до справедливи процедури, включително право на изслушване и участие в производството,

II. Достъп до правосъдие при задържане,

III. Достъп до правосъдие за икономически, социални и културни права,

IV. Достъп до правосъдие при защита на тяхното право на личен и семеен живот,

V. Обезщетение чрез международните органи и механизми за правата на човека,

VI. Практически наръчник за адвокати при представителство на дете.

1. Държавите-страни по Конвенцията, осигуряват на детето, което може да формира свои собствени възгледи, правото да изразява тези възгледи свободно по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето.
2. За тази цел на детето е предоставена по-специално възможност да бъде изслушвано при всякакви съдебни и административни процедури, отнасящи се до него, или пряко, или чрез представител или съответен орган, по начин, съответстващ на процедурните правила на националното законодателство.

Комитет по правата на детето, Общ коментар №12: Правото на детето на изслушване, ООН Док. CRC/C/GC?12 (2009 г.) за правото на детето на изслушване

1. Член 12 от Конвенцията за правата на детето (Конвенцията) е уникална разпоредба в международен договор за човешките права; тя се отнася до правния и социалния статус на децата, които, от една страна нямат пълната независимост на възрастни, но, от друга, са субекти на права. Параграф 1 гарантира на всяко дете способно да формулира свои собствени възгледи, правото да изразява тези възгледи свободно по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето. Параграф 2 постановява по-конкретно, че на детето се дава право на изслушване при всякакви съдебни или административни процедури, отнасящи се до него.
[...]
2. Правото на всички деца да бъдат изслушвани и приемани с нужната сериозност съставлява една от основните ценности на Конвенцията. Комитетът по правата на детето (Комитета) посочва член 12 за един от четирите общи принципа на Конвенцията, като останалите са правото на недискриминация, правото на живот и развитие и основното съображение за най-добрия интерес на детето, което акцентира на факта, че този член установява не само право само по себе си, но също трябва да се вземе под внимание при тълкуването и изпълнението на всички останали права.
[...]
21. Комитетът подчертава, че член 12 не налага възрастово ограничение по отношение на правото на детето да изразява своите възгледи и не поощрява държавите-страни да въвеждат нито законодателно, нито в практиката възрастова граница, която би ограничила правото на детето да бъде изслушвано по всички въпроси, отнасящи се до него. В този смисъл Комитетът подчертава следното:
 - На първо място,... пълното прилагане на член 12 изисква признаване и зачитане на несловесните форми на общуване, включително игра, език на тялото, изражения на лицето, чертане и рисуване, чрез които много малките деца засвидетелстват своето разбиране, избор и предпочитания;
 - На второ място, не е необходимо детето да познава задълбочено всички аспекти на въпроса, отнасящ се до него, а да има достатъчно разбиране, което му позволява по подходящ начин да формира собствени възгледи по въпроса;
 - На трето място, държавите-страни са обвързани също от задължението да гарантират упражняването на това право от деца, изслушването на чиито възгледи е затруднено. Така например на децата с увреждания трябва да се предостави всяко необходимо средство за общуване, улесняващо ги да изразят възгледите си, както и да им се даде възможност да използват това средство. Освен това трябва да се положат усилия за признаване на правото на изразяване на собствените възгледи в полза на деца от малцинствени групи, от коренното население и на деца мигранти, които не говорят езика на мнозинството;
 - На последно място, държавите-страни трябва да съзнават възможните

отрицателни последици от необмисленото практикуване на това право, особено в случаи, отнасящи се до много малки деца, или когато детето е било жертва на престъпление, сексуално малтретиране, насилие или други форми на малтретиране. Държавите–страни трябва да предприемат всички необходими мерки, за да гарантират, че правото на изслушване се упражнява при осигуряване на пълна защита на детето.

34. Ефективното изслушване на дете е невъзможно в заплашителна, враждебна, безчувствена или неподходяща за възрастта на детето среда. Производството трябва да бъде едновременно достъпно и подходящо за детето. Особено внимание трябва да се обърне на осигуряването и предоставянето на добре подбрана за детето информация, достатъчна подкрепа в полза на самозастъпничеството и подходящо обучен персонал, както и на оформлението на съдебните зали, облеклото на съдиите и адвокатите, параваните и наличието на отделни чакални.

Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие съобразено с интересите на децата , 17 ноември 2010

44. Съдиите следва да зачитат правото на децата да бъдат изслушвани по всички въпроси, които ги засягат, или най-малкото да бъдат изслушвани, когато е счетено, че разполагат с достатъчно равнище на разбиране на разглежданите въпроси. Средствата за тази цел следва да са адаптирани към равнището на разбиране на детето, способността му да общува и да взема под внимание обстоятелствата по случая. Децата следва да бъдат допитани относно начина, по който желаят да бъдат изслушани.

45. На възгледите и мненията на детето следва да се отдава необходимата тежест в съответствие с неговата възраст и зрелост.

46. Правото на изслушване е право, а не задължение на детето.

47. Детето следва да не се лишава от възможността да бъде изслушано единствено поради неговата възраст. Във всички случаи, когато детето пожелае да бъде изслушано по дело, което го засяга, съдията следва, освен ако не е във висш интерес на детето, да го изслуша и да се вслушва в неговите възгледи и мнения по въпросите, които го засягат в дадения случай.

48. Децата следва да получат цялата необходима информация относно начина, по който могат да упражнят ефективно правото си да бъдат изслушани. Следва да им бъде обяснено обаче, че правото им на изслушване и на вземане под внимание на техните мнения може да няма непременно определяща роля за окончателното решение.

49. Присъдите и съдебните решения, които засягат децата, следва да бъдат надлежно мотивирани и обяснени на разбираем за децата език, особено в случаите на решения, които не са последвали възгледите и мненията на детето.

Доклад на Върховния Комисар на ООН по правата на човека относно Достъпа на деца до правосъдие (A/HRC/25/35), 16 декември 2013

59. Държавите трябва също да гарантират, че възгледите на деца, в това число и деца на най-ранна възраст, дори и когато е възможно да не са способни да се изразяват словесно, получават дължимо внимание. В допълнение, с цел избягване на (повторна) виктимизация на деца, участващи в съдебни процедури, държавите се задължават да гарантират, че техният личен живот и поверителност са защитени по всяко време. Държавите също трябва да гарантират, че децата са защитени от всички форми на насилие, когато влизат в контакт със съдебната система.

Комитет на ООН по правата на детето, Общ коментар №6: Третиране на

непридружени и отделени от семействата си деца извън държавата им по произход, ООН Док. CRC/GC/2005/6, (1 септември 2005), параграфи 71-72

71. Минималните процесуални гаранции следва да включват гаранцията, че решението по жалбата се взема от надлежен орган, който е професионално компетентен по въпросите, свързани с убежището и бежанците. Ако възрастта и зрелостта на детето го позволяват, преди вземането на окончателно решение следва да се гарантира възможност за лично интервю с професионално компетентен служител. Ако детето не може да общува директно с компетентния служител на общ език, следва да се потърси съдействие от квалифициран преводач. Освен това, при съмнения относно правдоподобността на историята на детето, данните следва да се тълкуват в негова полза, и детето да има възможност да иска официално преразглеждане на решението.

72. Интервютата следва да се провеждат от представители на органа, произнасящ се по бежанския статут, които следва да вземат под внимание особеното положение на непридружените деца с оглед преценката за предоставяне на бежански статут, както и да се отнасят с разбиране към историята, културата и средата на детето. Процесът на преценка следва да се състои от отделно за всеки отделен случай изследване на уникалното съчетание от фактори, представени от всяко дете, включително личната, семейната и културната среда на детето. На всички интервюта следва да присъстват настойникът и процесуалният представител.

Комитет на ООН по правата на детето, [Общ коментар № 14](#) относно правото на детето неговият най-добър интерес да бъде от първостепенно значение (член 3, параграф 1 от КДП), Док. на ООН CRC/C/GC/14, (29 май 2013) параграфи 43-45

43. Оценката на най-добрите интереси на едно дете трябва да включва зачитане правото на детето свободно да изразява своите възгледи и на тези възгледи да се придава необходимото значение по всички въпроси, отнасящи се до детето. Това е категорично разяснено в общ коментар № 12 на Комитета, който подчертава също неделимата връзка между член 3, параграф 1 и член 12. Двете разпоредби имат взаимно допълваща се роля: целта на първата е осъществяване на най-добрите интереси на детето, а втората залага методиката за изслушване възгледите на детето или децата и включването им във всички засягащи детето въпроси, включително оценката на неговите най-добри интереси. Член 3, параграф 1 не може да се приложи правилно, ако не са изпълнени изискванията на член 12. По подобен начин член 3, параграф 1 подсилва функционалността на член 12, като способства за основната роля на децата във всички решения, които засягат живота им.

44. Когато става въпрос за най-добрите интереси на детето и правото на изслушване, трябва да се вземат под внимание развиващите се способности на детето (член 5). Комитетът вече е установил, че колкото по-опитно е самото дете и колкото повече знае и разбира, толкова по-целенасочено родителите, законният настойник или другите лица, отговорни по закон за него, трябва да преобразуват насоките и напътствията в подсезания и съвети, а впоследствие – в равнопоставен диалог. По подобен начин със съзряването на детето неговите възгледи следва да имат все по-голяма тежест при оценката на неговите най-добри интереси. Пеленачетата и много малките деца имат същите права като всички останали деца – техните най-добри интереси да бъдат оценявани, дори ако те самите не могат да изразят своите възгледи или да представляват себе си така, както по-големите деца. Държавите трябва да осигурят необходимото, включително представителство, когато е подходящо, за оценка на техните най-добри интереси, като същото важи и за децата, които не могат или не желаят да изразят мнение.

45. Комитетът напомня, че член 12, параграф 2 от Конвенцията предвижда

правото на детето да бъде изслушвано пряко или чрез представител по съдебни и административни производства, които го засягат [...].

Методът на установяване/ „изслушване“ на възгледите на децата варира в зависимост от възрастта и зрелостта на детето и особените обстоятелства по случая. В някои случаи, например, е възможно явяването на детето в съда да не е в най-добрия интерес на детето – например при възможен риск от травмиране на детето. В това отношение, Европейският съд по правата на човека не тълкува правото на зачитане на личния и семейния живот (член 8 от ЕКПЧ), в смисъл, че е задължително детето винаги да бъде изслушвано в съда.

В конкретното дело Сахин срещу Германия (по-долу), детето е под 4 годишна възраст в момента на започване на обжалването в производството. Съдът изслушва показанията от експерт, който е провел няколко срещи с детето и основава становището си след внимателен анализ на мнението на детето.

Решение от 8 юли 2003 г. по дело *Sahin срещу Германия*, Голяма Камара на ЕСПЧ, Жалба № 30943/96

73. По въпроса за изслушването на детето в съдебно производство Съдът отбелязва, че като общо правило националните съдилища са тези, които преценяват представените доказателства, включително и способите за установяване на съответните факти [...]. Би било прекалено да се каже, че от националните съдилища винаги се изисква да изслушват детето в съдебно производство по въпроса за режима на достъп до родителя, на когото не са възложени грижите. Това зависи от конкретните обстоятелства на всеки случай, като надлежно се вземе предвид възрастта и зрелостта на съответното дете.

Право на ЕС

В правото на ЕС, член 24 (1) от Хартата за основни права на ЕС постановява, че децата могат свободно да изразяват своите възгледи и че тези възгледи се ползват с надлежна тежест по въпроси, отнасящи се до тях, съобразно своята възраст и зрелост. Това е разпоредба с общо приложение и нейното действие не е ограничено до конкретни производства (Агенция на ЕС за основни права, [Наръчник по Европейско право в областта на правата на детето](#), с. 41).

Съдът на ЕС тълкува значението на тази разпоредба във връзка със задълженията на Държавите според „Регламент Брюксел II bis“. Съдът постановява че, особено когато, както е случая, физическото присъствие на детето пред съда се изисква, изслушването на дете може да се окаже неподходящо и дори вредно за психологическото здраве на детето, което често е изложено на напрежение между родителите и е неблагоприятно засегнато от тях. Националният съд трябва да вземе под внимание най-добрия интерес на детето в своята оценка на това.

[Харта за основни права на ЕС](#)

Член 24 Права на детето

1. Децата имат право на закрила и на грижи, необходими за тяхното благоденствие. Те могат да изразяват свободно тяхното мнение. То се взема под внимание по въпросите, които ги засягат, в зависимост от възрастта и

- зрелостта им.
2. При всички действия, които се предприемат от публичните власти или частни институции по отношение на децата, най-добрият интерес на детето трябва да бъде от първостепенно значение.
 3. Всяко дете има право да поддържа редовно лични отношения и преки контакти с двамата си родители, освен когато това е против неговия интерес.

Регламент (ЕО) No 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни дела и делата свързани с родителска отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) No 1347/2000 (Регламент Брюксел II bis)

Член 11

Връщане на дете

[...]

2. Когато се прилагат членове 12 и 13 от Хагската конвенция от 1980 г., се гарантира, че на детето е дадена възможността да бъде изслушано по време на процеса, освен ако това се приема за неподходящо, като се отчита неговата или нейната възраст или степен на зрялост.

Решение на Съда от 22 декември 2010 г., [Joseba Andoni Aguirre Zarraga срещу Simone Pelz](#), дело C-491/10 PPU

62. В това отношение, на първо място трябва да се посочи, че видно от член 24 от Хартата и от член 42, параграф 2, първа алинея, буква „а“, от Регламент № 2201/2003, тези разпоредби се отнасят не до самото изслушване на детето, а до това детето да има възможност да бъде изслушано.

63. На първо място, член 24 параграф 1 от Хартата на основните права изисква децата да могат да изразяват свободно своите възгледи и те да се вземат под внимание по въпросите, които ги засягат, единствено „според възрастта и зрелостта им“, а от друга страна, член 24, параграф 2 от Хартата на основните права изисква при всички действия, които се предприемат по отношение на децата, да се вземат предвид най-добрите интереси на детето, защото именно те могат да оправдаят решение да не се изслушва детето. На второ място, член 42, параграф 2, първа алинея, буква „а“ от Регламент № 2201/2003 изисква на детето да бъде дадена възможността да бъде изслушано, „освен ако изслушването е било неподходящо поради неговата [...] възраст или степента му на зрелост.“

64. Това означава, че съдът който следва да се произнесе относно връщането на детето, е компетентен да прецени дали такова изслушване е уместно, доколкото конфликтите, които налагат да се вземе решение за предоставяне на упражняването на родителските права по отношение на детето само на единия родител и свързаното с тях напрежение са обстоятелства, при които изслушването на детето, особено доколкото изисква физическото присъствие на детето пред съда може да се явява неподходящо и дори опасно за психическото здраве на детето, което често е подложено на тези напрежения и е неблагоприятно засегнато от тях. В този смисъл, макар несъмнено да е право на детето, изслушването не може да съставлява абсолютно задължение, а трябва да се преценява във всеки отделен случай в зависимост от изискванията на най-добрите интереси на детето съгласно член 24, параграф 2 от Хартата на основните права.

65. Оттук следва, че по смисъла на член 24 от Хартата на основните права и на член 42, параграф 2, първа алинея, буква „а“ от Регламент № 2201/2003 правото на детето да бъде изслушано не изисква непременно да се проведе изслушване пред съда в държавата членка по произход, а създава задължение да се осигурят на детето съответни законови процедури и условия, които да му позволят да изрази свободно мнението си, и това мнение да достигне до съда.

66. С други думи, макар да е вярно, че член 24 от Хартата на основните права и член 42, параграф 2, първа алинея, буква „а“ от Регламент № 2201/2003 не задължават съда на държавата членка по произход при всички положения да изслуша детето и в този смисъл му оставят известна свобода на преценка, това не променя факта, че когато съдът реши да изслуша детето, тези разпоредби изискват да вземе всички подходящи мерки във връзка с това изслушване с оглед най-добрите интереси на детето и обстоятелствата по конкретния случай, така че да осигури ефективност на тези разпоредби, като даде на детето реална и ефективна възможност да изрази мнението си.

II. Право на справедлив процес и достъп до съда

Националното право трябва да подпомага, когато е подходящо възможността за достъп до съд за деца, които в достатъчна степен разбират своите права.

Децата се ползват със специална закрила при всяка процедура пред съд или трибунал. Децата следва да имат ефективен достъп до съда, за да бъде осигурена защита на техните права.

Специфични права се прилагат само по отношение на деца, на които са повдигнати наказателни обвинения, но съпоставими гаранции, в съответните случаи се определят от Европейския съд по правата на човека като наложителни в гражданските дела, за да се счита процеса за „справедлив“.

В делата *T. срещу Великобритания* и *V. срещу Великобритания*, съдът постановява, че наказателните процедури трябва да бъдат адаптирани към нуждите на децата. Ответниците Т и В (и двамата 10-годишни) са обвинени в убийство на 2-годишно дете. Момчетата били подложени на публично изслушване в продължение на 3 седмици в съд за възрастни. Преди процеса и по време на него делото получава масирана национална и международна публичност. Понякога имало опити за посегателство върху превозните средства, които ги водят до съда. Дете на 11 годишна възраст с голяма вероятност ще сметне крайно официалната обстановка на съдебната зала за заплашителна, независимо дали участва като свидетел или ответник. Децата страдали от пост-травматични ефекти на изслушването.

Според член 6, параграф 1, обвиняемият е длъжен да има право да разбира какво се случва по време на процеса и да участва активно в своята защита, най-малкото в степен, която може разумно да се очаква от дете. Единствено физическо присъствие не е достатъчно.

Международно право

Международен пакт за граждански и политически права (МПГПП)

Член 14

1. Всички лица са равни пред съдилищата и трибуналите. Всяко лице има право при разглеждане на каквото и да е наказателно обвинение срещу него или при оспорване на правата и задълженията му в граждански процес, на справедливо и публично разглеждане на делото от компетентен, независим и безпристрастен съд, установен със закон. Цялото дело или част от него могат да бъдат разгледани при закрити врати по съображения, засягащи морала, обществения ред или националната сигурност в едно демократично общество, или когато интересът на частния живот на страните изисква това или дотолкова, доколкото съдът сметне това за абсолютно необходимо, когато поради особения характер на делото публичността може да накърни интересите на правосъдието; обаче всяка присъда, издадена по наказателно дело, или решение по гражданско дело се обявява публично освен, ако интересите на лица, ненавършили пълнолетие, изискват противното или когато процесът засяга брачни спорове или настоятелност на деца.

[...]

d) да бъде съдено в негово присъствие и да се защитава лично или чрез адвокат по свой избор; ако няма адвокат, да бъде уведомен за правото му да има такъв и винаги, когато интересите на правосъдието изискват това, да му бъде назначен служебно адвокат, и безплатно, в случай че няма средства да заплати за това;

Конвенция за правата на детето (КПД)

Член 40

2. За тази цел и зачитайки съответните разпоредби на международните документи, държавите - страни по Конвенцията, по-специално осигуряват:

б) всяко дете, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон, да има поне следните гаранции: [...]

(iii) случаят да бъде решен без забавяне от компетентна, независима и безпристрастна институция или съдебен орган в справедлив процес съгласно закона, при наличието на правна или друга подходяща помощ освен ако се прецени, че това не е в интерес на детето, по-специално, вземайки предвид неговата възраст или положение, неговите родители или законни настойници;

Европейска конвенция за защита правата на човека и основните свободи (Европейска конвенция за правата на човека или ЕКЗПЧОС)

Член 6 Право на справедлив процес

1. Всяко лице, при определяне на неговите граждански права и задължения или основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедлив и публичен процес в разумен срок, от независим и безпристрастен трибунал установен със закон. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и обществеността могат да бъдат отстранени от целия или част от съдебния процес в интерес на морала, обществения ред и националната сигурност в демократичното общество, когато това е необходимо с цел защита на интересите на лица, ненавършили пълнолетие, или на личния живот на страните по делото или дотолкова, доколкото съдът прецени в случаите, когато поради особения характер на обстоятелствата по делото, публичността би накърнила интересите на правосъдието.

[...]

3. Всяко лице, обвинено в престъпление има следните минимални права:

[...]

в) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага с достатъчно средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатна служебна защита, когато интересите на правосъдието го изискват;

Насоки на комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето , 17 ноември 2010

Г. Правосъдие, съобразено с интересите на детето по време на съдебен процес

1. Достъп до съд и до съдебен процес

34. Като носители на права децата следва да могат да използват правни средства за ефективно упражняване на своите права или за действия срещу тяхното нарушаване. Националното законодателство следва да улесни, където е уместно, възможността за достъп до съда на деца, които разбират достатъчно добре своите права, както за използването на правни средства за защита на тези права въз основа на адекватно предоставени правни съвети.

35. Всякакви пречки пред достъпа до съд като разноските за съдебното производство или липсата на правна помощ, следва да се отстранят.

36. В случаите на някои специфични престъпления, извършени срещу деца, или на определени аспекти от гражданското или семейното право следва, когато е необходимо, на детето да се предостави достъп до съда за определен период от време след навършване на пълнолетие. Държавите членки се насърчават да преразгледат своите срокове на погасителна давност.

Решение от 16 декември 1999 г. по делото V. срещу Обединеното кралство, Голяма Камара на Европейския съд по правата на човека, Жалба № 24888/94

88. Съдът отбелязва, че делото на жалбоподателя продължава три седмици при открити врати в Кралския Съд. Специални мерки се предприемат с оглед ранната възраст на жалбоподателя и с цел подпомагане на разбирането му за производството: например, той получава разяснение на процедурата и е заведен да види съдебната зала предварително, времето за изслушване е съкратено с цел да се избегне прекомерна умора на ответниците. Независимо от това, официалността и обичаят в съдебната зала, особено издигнатият подиум на подсъдимата скамейка, който има за цел да позволи на ответниците да виждат какво се случва, всъщност увеличава усещането за неудобство на жалбоподателя по време на процеса, поради което, той се чувства изложен на критичните погледи на представителите на пресата и обществеността. Съдебният процес предизвиква изключителен медиен и обществен интерес, както в съдебната зала, така и извън нея, до степен такава, че съдията в обобщението си на проблемите, които свидетелите имат в резултат на осветената публичност, моли съдебните заседатели да имат това предвид при преценката на показанията им. [...]

89. Съществува значително количество психиатрични доказателства, свързани със способността на жалбоподателя да участва в съдебното производство. Така, Д-р Сюзън Бейли изразява становище по време на процеса през ноември 1993, че във всеки един от случаите, в които се е срещала със жалбоподателя преди процеса, той плаче безутешно и е неспособен да говори за обстоятелствата на престъплението по адекватен за делото начин [...]. Д-р Бентовим по подобен начин установява в своя доклад от септември 1993, че жалбоподателят страда от пост-травматични ефекти и намира за много трудно и тежко да мисли или говори относно въпросните събития, което прави невъзможно установяването на много аспекти [...]. След съдебното дело, през януари 1995, жалбоподателят споделя с Д-р Бентовим, че той е изпитал ужас от погледите към него в съдебната зала и често след това изпитва безпокойство относно това какво хората мислят за него. Той не е могъл да внимава по време на производството и известно време е броял на ум или чертаел форми по земята с обувките си. Д-р Бентовим счита, че с оглед незрелостта на В. (V.), е „много съмнително“, че той разбира ситуацията и е способен да предостави компетентна информация на своите адвокати [...]. Докладът на д-р Бейли от ноември 1997 също описва опитите на жалбоподателя да се разсейва по време на процеса, неговата неспособност да слуша това, което се казва и напрежението, причинено му от публичния характер на производството [...].

90. При такива обстоятелства, Съдът не счита, че за целите на член 6 параграф 1 е достатъчно това, че жалбоподателят е представляван от умели адвокати с опит. Този случай е различен от случая на Станфорд [...], при който Съдът не откри нарушение, произтичащо от факта, че обвиняемият не чува част от показанията, дадени по време на процеса, предвид факта, че неговият адвокат, който чува всичко казано и успява да получава обяснения от клиента си през цялото време, решава по тактически причини да не помоли обвиняемия да бъде преместен по-близо до свидетелите. В този случай, въпреки че законовите представители на жалбоподателя се намират, както Правителството казва „на разстояние, на което може да се чуе шепот“, е силно вероятно жалбоподателят

да се чувства толкова потиснат в напрегнатата съдебна зала и под критичните погледи на обществеността, че да не е способен да се допита до адвокатите си по време на процеса , или дори, предвид неговата незрялост и лабилно емоционално състояние, да съдейства на адвокатите си извън съдебната зала и да им предостави информация за целите на своята защита.

91. В заключение, Съдът счита, че жалбоподателят е бил неспособен да участва ефективно в наказателното производство срещу него и в резултат е лишен от право на справедлив процес в нарушение на член 6, параграф 1.

III. Определяне на настойник

Настойникът изпълнява важна роля в различни житейски ситуации на децата, които са непридружени или отделени от своите семейства или са лишени от закрилата на родители или на лица, полагащи грижа за тях.

На всяко непридружено или отделено от семейството си дете трябва да бъде определен настойник при първа възможност. Държавите са длъжни да осигурят необходимата основна правна рамка за това. Настойникът трябва да е преминал и да продължава да получава подходящо професионално обучение.

Настойникът е допълнение, а не заместител на фигурата на адвоката.

Настойникът има централна роля при осигуряването на достъп до правна помощ за непридружени деца или в подкрепата на детето при намирането на съветник.

Настойникът се счита за независимо лице, което защитава най-добрите интереси и общото благополучие на детето и за тази цел допълва ограничената дееспособност на детето, когато е необходимо, по начин идентичен с този на родителите.

Настойникът се различава от квалифициран адвокат или друг правен специалист, който предоставя правна помощ, говори от името на детето и го представлява юридически в писмени заявления и лично пред административни и съдебни власти в наказателни, миграционни или други правни процедури, предвидени в националното право.

Агенция на ЕС за основните права, Настойничество на деца лишени от родителски грижи, Наръчник за укрепване системите за настойничество, за да отговорят на специфичните потребности на децата – жертви на трафик, 2014

Международно право

Комитет на ООН по правата на детето, [Общ коментар № 6: Третиране на непридружени и отделени от семействата си деца извън държавата им по произход параграфи 21, 33, 69](#)

21. Предприемането на по-нататъшни стъпки, например възможно най-бързо назначаване на компетентен настойник, служи като основна процесуална гаранция за осигуряване зачитането на най-добрите интереси на непридруженото или отделеното от семейството си дете. Ето защо тези деца трябва да се насочват към производството по предоставяне на убежище или други производства едва след назначаването на настойник. Когато отделени от семействата си или непридружени деца бъдат насочени към производството по предоставяне на убежище или други административни или съдебни производства, освен настойника трябва да им се осигури и процесуален представител.

Назначаване на настойник или съветник и процесуален представител (чл. 18 параграф 2 и чл.20 параграф 1)

33. Държавите се задължават да създадат съответната правна рамка и да предприемат необходимите мерки за осигуряване на надлежно представителство на най-добрите интереси на непридружено или отделеното от семейството си дете. Ето защо държавите следва да назначат настойник или съветник незабавно след идентификацията на непридруженото или отделеното от семейството си дете, както и да поддържат наличието на такъв настойник, докато детето

навърши пълнолетие или напусне за постоянно територията и/или териториалния обхват на върховенството на Държавата съобразно с Конвенцията и останалите международни задължения. Следва да се взема становището на настойника и той да бъде уведомяван за всички действия, предприети по отношение на детето. Настойникът следва да има правомощията да присъства на всички процеси на планиране и вземане на решения, включително на изслушванията пред имиграционни органи и органи по обжалване, при определяне на режима на грижите и да участва във всички усилия за намиране на трайно решение. Настойникът или съветникът следва да притежава необходимия експертен опит в областта на грижите за деца, за да се гарантира обезпечаване интересите на детето и подходящо откликване на неговите правни, социални, здравни, психологически, материални и образователни нужди чрез (наред с други) ролята на настойника като връзка между детето и специализираните служби/лица, които осигуряват цялостната грижа, необходима на детето. Службите или лицата, чиито интереси потенциално биха могли да са в конфликт с тези на детето, следва да нямат право да бъдат негови настойници. Например възрастните, които не са роднини на детето, а основното им отношение с него е трудово, следва да не бъдат допускани до ролята на настойници.

69. Търсещо убежище дете следва да се представлява от възрастен, познаващ неговата история и среда, който притежава компетентността и способностите да представлява най-добрите интереси на това дете (вж. раздел V, буква „б“, „Назначаване на настойник или съветник и процесуален представител“). Освен това на непридруженото или отделеното от семейството си дете следва във всички случаи да се осигурява безплатен достъп до квалифициран процесуален представител, включително когато молбата за статут на бежанец се обработва по общия ред за възрастни.

Право на ЕС

ДИРЕКТИВА НА СЪВЕТА 2004/83/ЕО от 29 април 2004 година относно минималните стандарти за признаването и правното положение на гражданите на трети страни или лицата без гражданство като бежанци или като лица, които по други причини се нуждаят от международна закрила, както и относно съдържанието на предоставената закрила ([Директива на ЕС за признаването](#))

Член 31

1. При първа възможност след предоставянето на международна закрила държавите-членки следва да предприемат съответните мерки за да осигурят процесуалното представителство на непридружени деца, посредством законен настойник или, когато е необходимо, организация, отговорна за грижата и благосъстоянието на лица, ненавършили пълнолетие, или друго подходящо представителство, включително и това основано на законодателство или съдебна заповед.

2. Държавите-членки следва да гарантират, че посредством назначения настойник или процесуален представител изпълнението на Директивата надлежно отговаря на нуждите на лица, ненавършили пълнолетие. Съответните власти следва да извършват периодични оценки.

3. Държавите-членки следва да гарантират, че непридружени деца се настаняват или:

- а) с възрастни роднини; или
- б) с приемно семейство; или
- в) в специализирани центрове за настаняване на лица, ненавършили пълнолетие; или

г) в друго подходящо настаняване за лица, ненавършили пълнолетие.

4. Доколкото е възможно, деца от едно семейство се настаняват заедно, с оглед най-добрите интереси на съответните лица, ненавършили пълнолетие, и по-специално, тяхната възраст и степен на зрялост. Промените в местоживеенето на лица, ненавършили пълнолетие, следва да бъдат сведени до минимум.

5. В случаите, когато непридружено лице, ненавършило пълнолетие, придобие международна закрила и издирването на членовете на неговото семейство все още не е започнало, държавите-членки следва да започнат издирването им възможно най-скоро след предоставянето на международна закрила, като същевременно защитават най-добрите интереси на лицето, ненавършило пълнолетие. Ако издирването е вече в ход, държавите-членки следва да продължат издирвателния процес, в случаите, в които считат за уместно. В случаи, когато съществува опасност за живота или неприкосновеността на лицето, ненавършило пълнолетие, или неговите близки роднини, особено ако те са останали в страната по произход, трябва да се положат грижи за запазване на тайната при събирането, обработването и разпространението на информацията относно тези лица.

6. Лица, които работят с непридружени лица, ненавършили пълнолетие, трябва да са преминали и да продължават да получават подходящо за техните нужди обучение.

Директивата за процедури за убежище (чл.2, параграф „н“) и Директивата за условията на прием (чл.2, параграф „й“) определят „представител“ както следва:

Лице или организация, назначени от компетентните органи с цел да подпомагат и представляват непридружавано лице, ненавършило пълнолетие, по време на процедурите предвидени в тази Директива с оглед гарантиране на най-добрите интереси на детето и при необходимост за упражняване на правоспособност на лицето, ненавършило пълнолетие. В случаите, когато организация е назначена да го представлява, тя трябва да определи лице, отговорно за изпълнението на задълженията на представител по отношение на непридруженото лице, ненавършило пълнолетие, в съответствие с настоящата Директива.

Директива 2011/36/ЕС на Европейския Парламент и на Съвета от 5 април 2011 година относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и за замяна на Рамково решение 2002/629/ЈНА на Съвета (Директива на ЕС против трафика на хора)

Член 15 Защита на децата — жертви на трафик на хора в наказателното разследване и наказателното производство

1. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че в наказателното разследване и наказателното производство, и в зависимост от ролята на жертвата в съответната правосъдна система, компетентните органи определят представител на дете — жертва на трафик на хора, когато според националното право носителите на родителска отговорност са лишени от възможността да представляват детето поради конфликт на интереси между тях и детето жертва.

IV. Публично изслушване

По принцип всеки трябва да има право на справедливо и публично изслушване от компетентен, независим и безпристрастен трибунал, установен със закон, и с цел осигуряване на прозрачност решенията трябва да се обявяват публично. Това съставлява част от принципа на правото на изслушване.

Най-добрите интереси на детето трябва винаги да са съображение от първостепенно значение. Съдилищата са оправомощени да изключат публиката изцяло или отчасти на определени основания, особено с оглед правата на децата на личен живот и принципа за най-добрите интереси на детето.

Дори в случаите, когато публиката е изключена от участие в процеса, решението, включително и основните констатации, доказателства и правни аргументи трябва да бъдат публично оповестени, освен когато интересът на лица, ненавършили пълнолетие, изисква друго, или производството се отнася до брачни спорове и настояничество на деца.

Международно право

Международен пакт за граждански и политически права (МПГПП)

Член 14

1. Всички лица са равни пред съдилищата и трибуналите. Всяко лице има право при разглеждане на каквото и да е наказателно обвинение срещу него или при оспорване на правата и задълженията му в граждански процес, на справедливо и публично разглеждане на делото от компетентен, независим и безпристрастен съд, установен със закон. Цялото дело или част от него могат да бъдат разгледани при закрити врати по съображения, засягащи морала, обществения ред или националната сигурност в едно демократично общество, или когато интересът на частния живот на страните изисква това или дотолкова, доколкото съдът сметне това за абсолютно необходимо, когато поради особения характер на делото публичността може да накърни интересите на правосъдието; обаче всяка присъда, издадена по наказателно дело, или решение по гражданско дело се обявява публично освен, ако интересите на лица, ненавършили пълнолетие, изискват противното или когато процесът засяга брачни спорове или настояничество на деца.

Конвенция за правата на детето (КПД)

Член 12

1. Държавите-страни по Конвенцията, осигуряват на детето, което може да формира свои собствени възгледи, правото да изразява тези възгледи свободно по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето.

2. За тази цел на детето е предоставена по-специално възможност да бъде изслушвано при всякакви съдебни и административни процедури, отнасящи се до него, или пряко, или чрез представител или съответен орган по начин, съответстващ на процедурните правила на националното законодателство.

Член 40

2. За тази цел и зачитайки съответните разпоредби на международните документи, държавите - страни по Конвенцията, по-специално осигуряват: [...]

б) всяко дете, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон, да има поне следните гаранции: [...]

(iii) случаят да бъде решен без забавяне от компетентна, независима и безпристрастна институция или съдебен орган в справедлив процес съгласно закона, в присъствие на правна или друга подходяща помощ и освен ако се прецени, че това не е в интерес на детето, по-специално, предвид неговата възраст или положение, в присъствието на неговите родители или законни настойници;

Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи **(ЕКЗПЧОС)**

Член 6 Право на справедлив процес

1. Всяко лице, при определяне на неговите граждански права и задължения или основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на **справедлив и публичен процес** в разумен срок, от независим и безпристрастен трибунал установен със закон. Съдебното решение се **обявява публично**, но пресата и обществеността могат да бъдат отстранени от целия или част от съдебния процес в интерес на морала, общественения ред и националната сигурност в демократичното общество, когато това е необходимо с цел защита на интересите на лица, ненавършили пълнолетие, или на личния живот на страните по делото или дотолкова, доколкото съдът прецени в случаите, когато поради особения характер на обстоятелствата по делото, публичността би накърнила интересите на правосъдието.

Комитет на ООН по правата на човека Общ коментар № 32, относно Член 14 от МПГПП, Право на равнопоставеност пред съдилища и трибунали и на справедлив процес, Док. на ООН: CCRPR/C/GC/32 (2007)

28. Всички наказателни производства или такива отнасящи се до гражданско производство следва принципно да се провеждат устно и публично. Публичността на заседанията гарантира прозрачността на производството и по този начин предоставя важна предпазна мярка за интересите на индивида и обществото като цяло. Съдилищата следва публично да обявят информацията относно времето и мястото на устните изслушвания и да осигурят подходящи помещения за присъствието на заинтересовани членове на обществото, в разумен срок, като вземат предвид, освен друго и потенциалния интерес по делото и продължителността на устното изслушване. Изискването за публично изслушване не се прилага задължително във всички апелативни производства, които могат да се състоят въз основа на писмени изложения или в досъдебни решения от прокурори или други публични органи.

29. Член 14, параграф 1 постановява, че съдилищата имат правомощието да разглеждат цялото дело или част от него при закрити врати по съображения, засягащи морала, общественения ред (*ordre public*) или националната сигурност в едно демократично общество, или когато интересът на частния живот на страните изисква това или дотолкова, доколкото съдът сметне това за абсолютно необходимо, когато поради особения характер на делото публичността може да накърни интересите на правосъдието; обаче всяка присъда, издадена по наказателно дело, или решение по гражданско дело се обявява публично освен, ако интересите на лица, ненавършили пълнолетие, изискват противното или

когато процесът засяга брачни спорове или настойничество на деца.

Решение от 24 април 2001 г. по дело [В. и Р. срещу Обединеното кралство](#), ЕСПЧ, Жалби №№ 36337/97 и 35974/97

37. Изискването за провеждане на публично изслушване подлежи на изключения. Това е видно от текста на член 6 параграф 1, който съдържа условието, че „цялото дело или част от него може да се проведе при закрити врати ... когато интересът на частния живот на страните изисква това или дотолкова, доколкото съдът сметне това за абсолютно необходимо, когато поради особения характер на делото публичността може да накърни интересите на правосъдието“. [...]

38. Производствата, които настоящите жалбоподатели желаят да се състоят публично, се отнасят до местожителството на синовете на всеки един от мъжете след развода или раздялата на родителите. Съдът счита, че такъв вид производства са основни примери за дела, при които провеждането на производството при закрити врати може да бъде оправдано с цел да се защити частния живот на детето и страните и да се избегне накърняване интересите на правосъдието. За да получи главният съдия възможно най-пълна и точна картина относно предимствата и недостатъците на избора пред детето за местожителство и установяване на контакт, е от особено значение родителите и други свидетели да могат да изразят себе си открито по строго лични въпроси без страх от публично любопитство или коментар.

47. Съдът посочва, че всеки, който има основателен интерес може да направи справка или да получи копие от пълния текст на постановления и/или решения на съдилища от първа инстанция по производства за определяне местожителството на дете, и че решенията на Апелативния Съд и на съдилища от първа инстанция по дела от специален интерес се публикуват редовно, като така обществеността може да проучи начина, по който съдилищата по принцип подхождат към такива дела и принципите, които те прилагат за решаването им. В това отношение трябва да се отбележи, че първият жалбоподател, въпреки силното му желание да сподели информацията относно сина си с бабите и дядовците на детето, никога не отправя молба нито към бабите и дядовците, за да присъстват в окръжния съд, нито за разрешение да оповести решението за местожителство с тях.

48. Предвид характера на производството и формата на публичност, прилагана според националното законодателство, Съдът счита, че буквално тълкуване на условията на Член 6, параграф 1 отнасящи се до произнасянето на решения, не само е ненужно за целите на публичното наблюдение, но може да възпрепятства основната цел на Член 6, параграф 1, която е да осигури справедлива изслушване (вж. *mutatis mutandis*, Sutter, цитиран по-горе, с.14, параграф 34).

49. Съдът, по този начин заключава, че Конвенцията не изисква оповестяване пред широката общественост на решенията, касаещи местожителството по настоящите дела, и че няма нарушение на Член 6, параграф 1 в това отношение.

Решение от 21 септември 2006 г. по дело [Moser срещу Австрия](#), ЕСПЧ, Жалба № 12643/02

97. [...] Настоящото дело се отнася до прехвърляне на попечителство над сина на първия жалбоподател в полза на обществена институция, а именно Служба за Младешта, като така индивидът е противопоставен на Държавата. Съдът счита, че в тази област, причините за разглеждане на дело на закрити врати трябва да бъдат внимателно проучени. Това не е позицията в настоящото дело, тъй като законът мълчи по въпроса, а съдилищата просто следват отдавна установената

практика да провеждат изслушвания при закрити врати без да вземат предвид особения характер на делото.

[...]

102. Няма спор относно това, че нито едно от решенията на съда не е произнесено публично. Следователно, подлежи на проверка, дали публичността е била осигурена в достатъчна степен чрез други средства [...]

103. Съдът установява, че в настоящото производство, при което отмяната на публичното изслушване не е оправдана от обстоятелствата, ...средствата за публично оповестяване на решенията, и по-конкретно предоставянето на достъп на лица, които имат правен интерес, до документите по делото и публикуването на решения от специален интерес, предимно тези на апелативните съдилища или на Върховния Съд, не са достатъчни за спазването на член 6, параграф 1.

104. Следователно налице е нарушение на член 6 въз основа на това, че решенията на съда не са произнесени публично.

V. Правна помощ и представителство

Адвокатите играят решаваща роля за осигуряването на зачитане, закрила и достъп до права на всички лица, особено в случаи на деца. Наличието на адвокатска помощ често е определящо за това, дали лицето може да получи достъп до съответното производство или да участва в него по смислен начин.

Адвокат, който представлява дете, обяснява на детето неговите права, процедурите и гарантира това, че неговите възгледи се изслушват и вземат надлежно предвид. Следователно адвокатите следва да преминават специализирано обучение по правата на детето и за работа с деца.

Децата следва да имат достъп до правна помощ, така че да могат да ползват правна помощ безплатно. Най-добрите интереси на детето следва да бъдат основно съображение във всички решения относно правна помощ, засягащи деца. Деца, които са лишени от свобода, следва да получат правна помощ. Правната помощ, предоставяна на деца следва да бъде достъпна, подходяща за възрастта, мултидисциплинарна, ефективна и отговаряща на специфичните правни и социални нужди на децата. Държавите трябва да предприемат активни стъпки, да осигурят при възможност адвокати от женски пол, които да представляват момичетата.

Европейският съд по правата на човека установи, че разпитът на 15-годишен младеж без присъствието на адвоката му и непредоставянето от страна на държавата на достъп на адвоката до неговия клиент по време на ранните етапи на производството нарушава правото на момчето на справедливо изслушване; поради възрастта му, не е разумно да се очаква от момчето да знае за правото си да потърси правна консултация или да разбира последиците от това, че не е потърсило такава. (ЕСПЧ *Panovits срещу Кипър* (4268/04), (2008) параграф 84; *Salduz срещу Турция* (36391/02), Голяма Камара на Европейския Съд (2008) параграфи 60, 63). Съдът също установи, че „явната липса“ на подходящо представителство от страна на адвоката на детето, придружена от фактори като възрастта на детето и тежестта на обвиненията, следва да насочат съда, който разглежда делото, да вземе под внимание нуждата на жалбоподателя незабавно от подходящо процесуално представителство (*Güveç срещу Турция* (70337/01), Европейски Съд (2009) параграф 131.)

Международни стандарти

Конвенция за правата на детето

Член 37

Държавите страни следва да гарантират че: [...]

г) всяко дете, лишено от свобода, да има право на незабавен достъп до правна и друга необходима помощ, както и правото да оспорва законността на лишаването си от свобода пред съд или друг компетентен, независим и безпристрастен орган и на бързо решение по всякакви такива дела.

Член 40

[...]

2. ...държавите - страни по Конвенцията, по-специално осигуряват:

б) всяко дете, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон, да има поне следните гаранции:
[...]

(ii) да бъде информирано незабавно и пряко за обвиненията против него или ако е необходимо, чрез неговите родители или законни настойници и **да получи правна или друга подходяща помощ** в подготовката и представянето на неговата защита;

Европейска конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС)

Член 6 Право на справедлив процес [...]

3. Всяко лице, обвинено в престъпление има следните минимални права: [...]
в) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага с достатъчно средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатна служебна защита, когато интересите на правосъдието го изискват;

Комитет на ООН по правата на човека Общ коментар № 32, относно **Член 14 от МПГПП, Право на равнопоставеност пред съдилища и трибунали и на справедлив процес, Док. на ООН: ССРР/С/ГС/32 (2007), параграф 10**

10. Наличието или липсата на правна помощ определя често пъти дали или не лицето има достъп до съответното производство или участва в него по смислен начин. Макар че член 14 изрично разглежда гаранцията за правна помощ в наказателното производство в параграф 3 (г), държавите се поощряват да предоставят безплатна правна помощ в други случаи - за лица, които не разполагат с достатъчно средства да си платят за това. В някои случаи, те могат дори да бъдат задължени да направят това. Така например, ако осъдено на смърт лице търси предвидено конституционно преразглеждане на нередности в наказателен процес, но не разполага с достатъчно средства да посрещне разходите за правна помощ, за да се възползва от това средство за защита, държавата е задължена да предостави правна помощ в съответствие с член 14, параграф 1, във връзка с правото за ефективно средство за защита, така както е заложено в член 2, параграф 3 от Пакта.

Комитет на ООН по правата на детето, Общ коментар № 14 относно **правото на детето неговият висш интерес да бъде разглеждан като първостепенно съображение**

96. Когато най-добрите интереси на детето се преценяват и определят в производство пред съд и еквивалентни органи, то ще се нуждае от подходящо процесуално представителство. По-специално, когато определено дете е насочено към административно или съдебно производство, в рамките на което се извършва определяне на неговите най-добри интереси, освен настойник или представител на неговите възгледи следва да му се осигури и процесуален представител, когато е възможен конфликт между страните по решението.

Доклад на специалния докладчик на ООН относно независимостта на съдии и адвокати, Правна помощ, Док. на ООН: А/НRC/23/43 (9 април 2013)

3..... „Правната помощ е съществен елемент от справедливата, хуманната и ефективна система на правораздаване, основана на върховенството на правото. Тя е основа за притежаването на други права, в това число и правото на справедлив процес и това на ефективна правна защита, предпоставка е за упражняването на такива права и важна предпазна мярка, която гарантира основна справедливост и обществено доверие в правораздаването.“

20. Правната помощ е съществен гравитен елемент от справедливата и ефективна правосъдна система, основаваща се на върховенството на правото. Тя е също право сама по себе си и важна предпоставка за упражняването и осъществяването на човешки права, в това число и правото на справедлив процес и това на ефективна правна защита. Достъпът до правен съвет и помощ е също важна гаранция, която подпомага осигуряването на справедливост и обществено доверие в правораздаването.

Доклад на върховния комисар на ООН по правата на човека относно [Достъпа до правосъдие за деца](#) (A/HRC/25/35), 16 декември 2013

40. Поради това, че децата са обикновено в неравностойно положение при взаимодействието си с правосъдната система, било то в резултат на неопитност или липса на ресурс за осигуряване на правен съвет и представителство, те се нуждаят от достъп до безплатна или субсидирана правна или друг вид подходяща помощ, за да могат ефективно да взаимодействат с правната система. Без такава помощ, децата до голяма степен ще се окажат неспособни да получат достъп до сложни правосъдни системи, принципно създадени за възрастни. Безплатна и ефективна правна помощ е особено важна за деца, лишени от свобода.

Доклад на специалния докладчик на ООН относно независимостта на съдии и адвокати, [Защита на правата на децата в правосъдната система](#), 1 април 2015

Правна помощ съобразена с правата на детето

35. Правото на достъп до правосъдие е неотлъчно **свързано с правото на правна помощ**. Както се подчертава в предишни доклади, целта на правната помощ е да „допринесе за премахването на пречките и ограниченията, които вредят или ограничават достъпа до правосъдие, като се предостави помощ на хора, които в противен случай, не биха могли да си позволят процесуално представителство и достъп до съдебната система“ [...]. За тази цел, специалният докладчик се застъпи за **определение на правната помощ, което да е възможно най-широко** и да включва „не само правото на безплатна правна помощ в наказателни производства, според определението в член 14, параграф 3, точка „г“ от Международния Пакт за граждански и политически права, но и осигуряването на ефективна правна помощ във всяка съдебна или извънсъдебна процедура, която има за цел определянето на права и задължения.“ (Пак там.) Широкото определение и приложение на правната помощ има още по-голямо значение, когато се отнася до деца и техните права.

36. Както вече отбеляза специалният докладчик, правосъдните системи могат да бъдат много сложни и трудни, ако не и невъзможни за напътстване на деца в тях, особено без помощта на правен професионалист. „Правната помощ предоставя на децата средство за разбиране на съдебните производства, за защита на правата им и за изслушване на възгледите им.“ [...]. Правото на децата на достъп до правна помощ се признава в няколко международни документа, включително и в Конвенцията по правата на детето (по-специално в член 12 и 40), и Принципите и насоките относно достъп до правна помощ в системите на наказателното правосъдие.

37. В своя Общ коментар № 10, Комитетът по права на детето, допълва, че в

подготовката на своята защита, на детето в конфликт със закона следва да се гарантира безплатна и подходяща правна помощ, както и друга подходяща помощ. Действително, предвид възрастта, зависимото социално положение и икономическите обстоятелства, повечето деца са неспособни да платят за правна помощ. Специалният докладчик счита, че при дадените обстоятелства „децата следва да имат достъп до безплатна правна помощ в наказателни и граждански производства и административните такси трябва да бъдат отменени“.

38. Както е посочено в проучване от 2011, „условието за навременна, компетентна и подходяща за степента на развитие на детето правна помощ, пряко способства за правото му да участва пълноценно в честен и справедлив съдебен процес. Правна помощ съобразена с висшите интереси на детето също има за цел да утвърждава основните права на децата.“ В това отношение, адвокатите имат професионална отговорност към децата и за това следва да придобият специалните умения, необходими да вземат предвид уникалните характеристики и нужди на децата-клиенти и ефективно да предоставят правна помощ, съобразена с най-добрите интереси на детето.

Насоки на Съвета на Европа относно защита правата на човека в контекста на ускорените процедури за предоставяне на убежище , 1 юли 2009

IV. Процедурни гаранции

1. Прилагането на ускорени процедури за предоставяне на убежище предполага следните минимални процедурни гаранции за търсещите убежище: [...] е) **правото на достъп до правен съвет и помощ**, като се има предвид, че правната помощ се предоставя съгласно националното законодателство.

Общо коментар № 6: Третиране на непридружени и отделени от семействата си деца извън държавата им по произход, КПД, Док. на ООН: CRC/GC/2005/6, 1 септември 2005

36. Когато деца участват в производство по предоставяне на убежище, в административно или съдебно производство, наред с назначения им настойник трябва да им се осигури и процесуално представителство.

Резолюция 1810 (2011): Непридружени деца в Европа: въпроси относно пристигане, престой и връщане, ПАСЕ

5.8 [...] Всички непридружени деца в производства за предоставяне на убежище следва освен от настойник, да бъдат представлявани от адвокат, предоставен от държавата безплатно и да имат възможност да оспорват пред съда решенията отнасящи се до техни молби за закрила.

Принципи и насоки на ООН относно достъп до правна помощ в системите на наказателното правосъдие (юни 2013)

Принцип 11. Правна помощ, съобразена с най-добрите интереси на детето

34. Най-добрите интереси на детето следва да бъде основно съображение във всички решения относно правна помощ, отнасящи се до деца.

35. Правната помощ предоставяна на деца следва да бъде с приоритет, да отговаря на най-добрите интереси на детето, да бъде достъпна, съобразена с възрастта на детето, мултидисциплинарна, ефективна и съответстваща на специфичните правни и социални нужди на децата.

Насока 1. Осигуряване на правна помощ

41. Когато държавите прилагат оценка на средствата, с които разполага лицето, за да определят, дали то е подходящ кандидат за правна помощ, те трябва да гарантират, че: [...]

(в) На лицата, които по спешност изискват правна помощ в полицейски участъци, центрове за задържан или съдилища, следва да им се предостави предварителна правна помощ до установяване на тяхната допустимост. Децата не подлежат на оценка на средствата;

Насока 6. Правна помощ на следсъдебен етап

46. Държавите следва да гарантират, че лицата, излежаваци наказания в затвора и деца, лишени от свобода имат достъп до правна помощ. Когато липсва осигурена правна помощ, държавите следва да осигурят, че такива лица излежават наказанията си в затвора съгласно закона.

Насока 9. Прилагане на правото на жените за достъп до правна помощ

52. Държавите следва да предприемат приложими и подходящи мерки с цел да гарантират правото на жените за достъп до правна помощ, както и:

(б) Предприемането на активни стъпки за осигуряването на, при възможност, адвокати от женски пол, които да представляват жени ответници, обвиняеми и жертви;

Комитет по правата на детето, [Общ коментар № 10](#) относно правата на децата при правосъдие спрямо ненавършили пълнолетие лица, Док. на ООН, CRC/C/GC/10, (25 април 2007), параграфи 49-50

Правна или друга помощ (чл. 40, параграф 2, точка б) подточка ii)

49. На детето трябва да се гарантира получаването на правна или друга необходима помощ при подготовката и представянето на неговата защита. КПД изрично изисква на детето да се предостави помощ, която не непременно и при всички обстоятелства е юридическа, но трябва да съответства на неговите потребности. На компетентността на Държавите - страни по Конвенцията е поверено решението как да се предостави тази помощ, но тя при всички случаи трябва да бъде безплатна. Комитетът препоръчва Държавите да предоставят в максималната възможна степен квалифицирана правна помощ, като например адвокат или поне занимаващ се с правни проблеми професионалист. Възможно е да се предостави и друг вид помощ (например социален работник), но това лице трябва да притежава достатъчно познания и разбиране на различните юридически аспекти на съдебния процес в детското правосъдие, като освен това трябва да има квалификация за работа с деца в конфликт със закона.

50. Както се изисква от чл. 14 (3) (б) от МПГПП, детето и неговият асистент трябва да разполагат с необходимото време и средства за подготовката на неговата защита. Независимо дали се извършва писмено или устно, комуникацията между детето и неговия асистент трябва да се провежда при условия, които напълно способстват запазване конфиденциалността на

комуникацията в съответствие с гаранцията, предвидена в чл. 40 (2) (б) (vii) от КПД, както и правото на детето на защита от намеса в неговата лична неприкосновеност и кореспонденция (чл. 16 от КПД). Редица Държави-страни по Конвенцията са изразили резерви по отношение на тази гаранция (чл. 40 (2) (б) (ii) от КПД) като очевидно приемат, че тя изисква предоставянето само на юридическа помощ и следователно на адвокат. Но това тълкуване е неправилно и подобни резерви могат и трябва да бъдат оттеглени.

Решение от 24 май 1991 г. по дело Quaranta срещу Швейцария, ЕСПЧ, Жалба № 12744/87

32. С оглед установяване на това, дали „интересите на правосъдието“ изискват жалбоподателят да получи безплатна правна помощ, Съдът следва да вземе под внимание множество критерии. [...].

33. На първо място, предвид следва да се вземе тежестта на престъплението, в което г-н Quaranta е обвинен и тежестта на присъдата, която той рискува да получи. [...]

34. Допълнителен фактор е сложността на делото. [...]

35. Въпроси като тези, които са сложни сами по себе си, се оказват дори още по-сложни за г-н Куаранта, поради личните обстоятелства, в които се намира: млад възрастен индивид, от чужд произход, в неравностойно положение, без професионална квалификация и с дълго криминално досие. Взимал е наркотици от 1975, почти ежедневно от 1983 и към момента на жалбата живее със семейството си на социални помощи.

36. Предвид обстоятелствата по делото, неговото явяване пред разследващия съдия, и впоследствие пред Наказателния съд, без помощта на адвокат, следователно, не му позволява да представи своя случай по адекватен начин.

Решение от 27 ноември 2008 г. по дело Salduz срещу Турция, ЕСПЧ, Жалба № 36391/02

Жалбоподателят, който е на 17 години, е задържан по подозрение за участие в незаконна демонстрация в подкрепа на Работническата партия на Кюрдистан (РПК). Той е разпитан от полицията в отсъствието на адвокат. Той признава за участието си в демонстрацията. По-късно, когато е изправен пред държавния прокурор и разследващия съдия, отрича своето участие, като заявява, че първоначалното признание е направено под натиск. След връщането на жалбоподателя в затвора му е назначен адвокат. По време на съдебния процес той отрича съдържанието на своето твърдение пред полицията. Петимата обвиняеми заедно с него, които дават показания срещу него по време на досъдебното разследване, оттеглят твърденията си по време на съдебния процес. Съдът, обаче, обявява жалбоподателят за виновен въз основа на твърдението, направено по време на задържането му от полицейските служби. Другите доказателства, представени пред националните съдилища, са неубедителни, но тяхното тълкуване се извършва с оглед изявленията на жалбоподателя пред полицията.

60. В заключение, съдът посочва, че един от специфичните елементи на конкретния случай е възрастта на жалбоподателя. С оглед значителен брой относими разпоредби на международното право относно правната помощ за лица, ненавършили пълнолетие, задържани от полицейските служби (вж. параграфи 32-36 по-горе), Съдът подчертава, че предоставянето на достъп до адвокат е от основно значение, когато задържаното лице не е навършило

пълнолетие.

63. Предвид гореизложеното, Съдът заключава, че в настоящото дело е налице нарушение на член 6, параграф 3, точка в) на Конвенцията неразделно от член 6, параграф 1.

Решение от 11 декември 2008 г. по дело [Panovits срещу Кипър](#), ЕСПЧ, Жалба № 4268/04

67. Съдът отбелязва, че жалбоподателят е на 17 години към момента на подаване на жалбата. В практиката си по член 6 Съдът постановява, че когато наказателни обвинения се повдигат на дете, е от първостепенно значение, да се вземе предвид неговата възраст, ниво на развитие и интелектуални и емоционални способности, и да се предприемат стъпки за подпомагане неговата способност да разбира и участва в производството... . Правото на обвинено лице, ненавършило пълнолетие, да участва ефективно в своето наказателно производство, означава, че неговата уязвимост и способности ще бъдат надлежно взети под внимание още от първите етапи на неговата ангажираност в криминалното разследване и, по-конкретно, по време на полицейски разпит. Властите следва да предприемат стъпки да намалят доколкото е възможно неговото чувство на застрашеност и потиснатост (вж., *mutatis mutandis*, Т. срещу Обединеното Кралство, цитирано по-горе, параграф 85)... и да гарантират, че обвиненият има широко разбиране относно естеството на разследването, какви са рисковете, които поема, в това число и значението на всяко наказание, което може да му бъде наложено, както и какви са правата му да се защити и по-специално, правото му да запази мълчание... Това означава, че той или тя, ако е необходимо с помощта на преводач, адвокат, социален работник или приятел, следва да може да разбере общия смисъл на думите на арестуващия полицаи и на полицейските служители по време на разпита.

68. [...] Съдът счита, че предвид уязвимостта на обвиняемото лице, ненавършило пълнолетие, и неравностойното положение, в което се намира поради самото естество на наказателното производство, отказ от негово име, отнасящ се до важно негово право по член 6, може да бъде приет само в случаите, когато той е заявен по недвусмислен начин и след като властите са предприели всички разумни мерки да гарантират, че той или тя напълно съзнават правата на защита, с които разполагат и оценяват, доколкото е възможно, последствията от своето поведение. [...]

84. С оглед фактите по настоящото дело, Съдът повторно заявява установеното нарушение на правата на жалбоподателя за защита на досъдебния етап от производството, поради факта, че като лице, ненавършило пълнолетие, неговият разпит е проведен без присъствието на настойник и без той е да е надлежно уведомен за правото му да получи процесуално представителство или за правото му да запази мълчание. Съдът посочва, че признанието на жалбоподателя, направено в гореописаните обстоятелства, съставлява решаващ елемент от обвинението на прокурора срещу него, който елемент значително намалява изгледите за осъществяване на неговата защита по време на производството и за компенсирането на който не са взети правни мерки в последващи производства.

Решение от 20 януари 2009 г. по дело [Güveç срещу Турция](#), ЕСПЧ, Жалба № 70337/01

131. В настоящото дело, адвокатът представляващ жалбоподателя не е назначен

според режима за правна помощ. Въпреки това, Съдът счита, че ранната възраст на жалбоподателя, тежестта на престъпленията, в които той е обвинен, на пръв поглед противоречащите си твърдения отправени срещу него от полицията и свидетел от страна на обвинението [...], явният неуспех на адвоката му да го представлява надлежно и най-накрая, всичките му неявявания в съда за изслушване, следва да доведат съда до заключението, че жалбоподателят неотложно се нуждае от подходящо процесуално представителство. Действително, обвиняемият има право да разполага със свой адвокат, назначен от съда по предложение на съда „когато интересите на правосъдието го налагат“ [...].

Право на ЕС

ДИРЕКТИВА 2013/32/EU НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА ОТ 26 юни 2013 относно общи процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила ([Директива на ЕС в областта на процедурите за убежище](#))

Член 20 Безплатна правна помощ и представителство в процедурите по обжалване

1. Държавите-членки гарантират безплатната правна помощ и представителство да бъдат предоставяни при поискване в процедурите по обжалване, предвидени в глава V. Тя включва най-малкото подготовката на изискваните съдебни документи и участие в изслушването пред първоинстанционен съд от името на кандидата.

2. Държавите-членки могат да предвидят също така безплатна правна помощ и/или представителство в процедурите на първа инстанция, предвидени в глава III. В тези случаи член 19 не се прилага.

3. Държавите-членки могат да предвидят, че безплатна правна помощ и представителство се осигуряват само ако според съда или друг компетентен орган има достатъчно перспективи за успешен резултат.

Когато даден орган, различен от съд, взема решение да не се предоставят безплатна правна помощ и представителство съгласно настоящия параграф, държавите-членки осигуряват на кандидата правото на ефективна защита пред съд срещу това решение.

При прилагането на настоящия параграф държавите-членки гарантират, че правната помощ и представителство не се ограничават произволно и ефективният достъп на кандидата до правосъдие не е възпрепятстван.

4. Безплатната правна помощ и представителство се осигуряват при условията, посочени в член 21.

Член 22 Право на правна помощ и представителство на всички етапи от процедурата

1. На кандидатите се дава възможност да се консултират, за своя собствена сметка и по ефективен начин, с правен или друг съветник, който е признат или оправомощен за такъв по националното право, по въпроси, които са свързани с молба за международна закрила, на всички етапи от процедурата, включително след отрицателно решение.

Директива 2013/33/EU на Европейския парламент и Съвета от 26 юни 2013 за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила ([Директива на ЕС относно условията за](#)

приемане)

Член 26

2. В случаите на обжалване или преразглеждане пред съдебен орган, посочени в параграф 1, държавите членки гарантират достъп до безплатна правна помощ и безплатно представителство при поискване, доколкото тази помощ е необходима, за да се гарантира ефективен достъп до правосъдие. Това включва поне изготвяне на необходимите за процеса документи и участие в изслушването пред съдебните органи от името на кандидата.

Безплатната правна помощ и представителство се предоставят от лица с подходяща квалификация, за които това се допуска или разрешава в националното право, и които нямат или не могат да имат потенциален конфликт на интереси с кандидатите.

3. Държавите членки могат също да предвидят, че безплатната правна помощ и представителство се предоставят:

а) само на лицата, които нямат достатъчно средства; и/или

б) само чрез услугите на правни съветници или други консултанти, специално определени от националното право да оказват помощ и да представляват кандидати.

Държавите членки могат да предвидят безплатните правна помощ и представителство да не се предоставят, ако според компетентен орган обжалването или преразглеждането няма реални изгледи за успех. В такъв случай държавите членки гарантират, че правната помощ и представителство не се ограничават произволно и ефективният достъп до правосъдие на кандидата не е възпрепятстван.

Регламент (ЕС) № 604/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 за установяване на критерии и механизми за определяне на държавата членка, компетентна за разглеждането на молба за международна закрила, която е подадена в една от държавите-членки от гражданин на трета държава или от лице без гражданство ([Регламент от Дъблин на ЕС](#))

Член 26 Уведомление за решение за прехвърляне

1. Когато замолената държава членка се съгласи да поеме отговорността или да приеме обратно кандидат или друго лице от посочените в член 18, параграф 1, буква „в“ или „г“, молящата държава членка, уведомява засегнатото лице за решението да го прехвърли в компетентната държава членка и, където това е необходимо, че тя няма да разглежда неговата молба за международна закрила. Ако правен съветник или друг консултант представлява засегнатото лице, държавата членка може да предпочете да уведоми този правен съветник или консултант за решението вместо засегнатото лице и ако е приложимо, да съобщи решението на кандидата.

2. Решението по параграф 1 съдържа също информация относно съществуващите средства за правна защита, включително относно правото да се изисква суспензивно действие, където е приложимо, и за сроковете за използването на подобни средства за правна защита и относно срока за осъществяване на прехвърлянето, като при нужда съдържа информация за това къде и на коя дата съответното лице трябва да се яви, ако това лице пътува до компетентната държава членка със собствени средства.

Държавите членки правят необходимото засегнатите лица заедно с решението по параграф 1 да получават информация за лицата и организациите, които могат да

им предоставят правна помощ, ако тази информация все още не е съобщена.

3. Когато засегнатото лице не е подпомагано или представлявано от правен съветник или друг консултант, държавите членки го уведомяват за основните елементи от решението, което винаги включва информация за съществуващите средства за правна защита и сроковете за използването на подобни средства, на език, който засегнатото лице разбира или който с основание се предполага, че разбира.

Член 27, параграф 6

6. Държавите членки гарантират при поискване безплатна правна помощ на засегнатото лице, когато то не е в състояние да поеме разходите, свързани с нея. Държавите членки могат да предвидят, по отношение на таксите и другите разходи, кандидатите да не се ползват от по-благоприятни от обичайно предоставяните на техните граждани условия, свързани с правната помощ.

Без да ограничават произволно достъпа до правна помощ, държавите членки могат да предвидят, че безплатната правна помощ и представителство се предоставя само ако според компетентния орган или според съд или правораздавателен орган жалбата или искането за преразглеждане има реални изгледи за успех.

Ако решението да не бъде предоставена безплатна правна помощ и представителство съгласно настоящия параграф е взето от орган, различен от съд или правораздавателен орган, държавите членки предвиждат право на ефективна правна защита за оспорване на това решение пред съд или правораздавателен орган.

При изпълнението на изискванията по настоящия параграф държавите членки правят необходимото правната помощ да не е произволно ограничена и ефективният достъп до правосъдие на кандидата да не бъде възпрепятстван.

Правната помощ включва най-малко изготвяне на необходимите документи по процедурата и представителство пред съд или правораздавателен орган и може да бъде ограничена до правни съветници или консултанти, специално определени от националното право да подпомагат и да представляват кандидатите.

Процедурите за достъп до правна помощ се определят в националното право.

Директива (ЕС) 2016/800 от Европейския парламент и Съвета от 11 май 2016 относно процесуалните гаранции за деца, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателно производство (Директива на ЕС относно правата на детето в наказателното производство)

Член 6 Адвокатска защита

1. Децата, които са заподозрени или обвинени в рамките на наказателното производство, имат право на достъп до адвокат в съответствие с Директива 2013/48/ЕС. Нищо в настоящата директива, по-специално в настоящия член, не засяга това право.

2. Държавите членки гарантират, че децата се ползват от адвокатска защита в съответствие с настоящия член, за да им се даде възможност да упражнят ефективно правото си на защита.

3. Държавите членки гарантират, че децата получават адвокатска защита без неоправдано забавяне, след като бъдат уведомени, че са заподозрени или обвиняеми. При всички случаи децата трябва да се ползват от адвокатска защита, считано от настъпването на по-ранното от следните събития:

а) преди да бъдат разпитани от полицията или от друг правоохранителен орган,

или от съдебен орган;

- б) при извършването на следствено действие или на друго действие по събиране на доказателства от страна на разследващите или на други компетентни органи съгласно параграф 4, буква „в“);
- в) без неоправдано забавяне след задържането им;
- г) когато са призовани да се явят пред съд, компетентен по наказателни дела — своевременно преди явяването им пред този съд.

4. Адвокатската защита включва следното:

- а) държавите членки гарантират, че децата имат правото да се срещат насаме и да осъществяват връзка с представляващия ги адвокат, включително преди разпита от полицията или от друг правоохранителен орган, или от съдебен орган;
- б) държавите членки гарантират, че децата се ползват от адвокатска защита по време на разпита им и че адвокатът може да взема ефективно участие по време на разпита. Това участие се осъществява в съответствие с процедурите по националното право, при условие че тези процедури не засягат ефективното упражняване или същността на посоченото право. Когато адвокат взема участие по време на разпит, обстоятелството, че той е взел участие, се отбелязва при използване на процедурите за протоколиране съгласно националното право;
- в) държавите членки гарантират, че децата се ползват от адвокатска защита най-малко по време на следните следствени действия или действия по събиране на доказателства, когато тези действия са предвидени в националното право и ако заподозреният или обвиняемият е длъжен да присъства на въпросното действие или му е разрешено такова присъствие:
 - i) разпознаване;
 - ii) очна ставка;
 - iii) възстановка на местопрестъплението.

5. Държавите членки зачитат поверителността на комуникацията между детето и неговия адвокат при упражняването на предвиденото в настоящата директива право на адвокатска защита. Тази комуникация включва срещи, кореспонденция, телефонни разговори и други разрешени съгласно националното право форми на комуникация.

6. При условие че се спазва правото на справедлив съдебен процес, държавите членки могат да предвидят дерогация от параграф 3, когато адвокатската защита е непропорционална предвид обстоятелствата по делото, като се отчитат тежестта на престъплението, в което е обвинено или заподозряно детето, сложността на делото и мерките, които могат да се предприемат по отношение на такова престъпление, като се приема, че най-добрият интерес на детето е винаги от първостепенно значение.

При всички случаи държавите членки гарантират, че децата се ползват от адвокатска защита:

- а) когато се явяват пред компетентен съд или съдия с оглед вземане на решение относно задържане под стража на всеки етап на производството, попадащ в обхвата на настоящата директива; както и
- б) по време на задържането.

Държавите членки гарантират също така, че с присъдата не се налага наказание лишаване от свобода, освен ако детето не се е ползвало от адвокатска защита по такъв начин, че да му се осигури възможност за ефективно упражняване на правото на защита, и при всички случаи — по време на съдебните заседания в съдебната фаза на производството.

7. Когато съгласно настоящия член детето трябва да получи адвокатска защита, но адвокат не присъства, компетентните органи отлагат разпита на детето или

другите следствени действия или действия по събиране на доказателства, предвидени в параграф 4, буква „в“), за разумен срок, за да осигурят възможност за явяването на адвоката, или когато детето не е посочило адвокат, за осигуряването на такъв за детето.

8. При изключителни обстоятелства и само в досъдебната фаза държавите членки могат да използват временна дерогация от прилагането на правата, предвидени в параграф 3, доколкото това е обосновано предвид конкретните обстоятелства по делото от една или повече от следните наложителни причини:

а) когато е налице неотложна необходимост да се предотвратят тежки неблагоприятни последици за живота, свободата или физическата неприкосновеност на дадено лице;

б) когато се налага разследващите органи да предприемат незабавни действия, за да се предотврати сериозно възпрепятстване на наказателното производство във връзка с тежко престъпление.

Държавите членки гарантират, че при прилагане на настоящия параграф компетентните органи отчитат най-добрия интерес на детето.

Решение да се проведе разпит в отсъствието на адвокат съгласно настоящия параграф може да бъде взето единствено за всеки отделен случай от съдебен орган или от друг компетентен орган, при условие че върху решението може да бъде упражнен съдебен контрол.

Член 18 Право на правна помощ

Държавите членки гарантират, че националното право относно правната помощ гарантира ефективно упражняване на правото на адвокатска защита съгласно член 6.

Малък брой държави предлагат процесуална помощ на деца автоматично, когато даден вид производство се покрива от системата за предоставяне на правна помощ. Белгия има изключително силни и ясни правила, които автоматично освобождават деца от заплащане на всички разходи, свързани с производството, в това число и съдебните такси. Въпреки това, обикновено, критериите за допустимост, отнасящи се до финансовото положение на кандидата, ограничават обхвата на действие на безплатната правна помощ. Обичайно, тези правила вземат под внимание финансовото положение на родителите на детето, условия, които могат да не позволят на деца от заможни семейства, които не подкрепят делото, да получат достъп до съда. Литва и Люксембург преодоляват това ограничение, като изключват дохода на родителите от решението относно предоставянето на правна помощ на дете, докато Финландия взема под внимание дохода на родителите само, когато родителите помагат на детето в завеждането на делото.

ММПД: [Права, средства за защита и представителство](#) : Световен доклад относно достъп на децата до правосъдие, с. 29

VI. Достъп до информация

Гарантирането на това, децата да знаят, и да имат достъп до информацията относно правата си и как да ги предявят и да получат правна защита за предполагаеми нарушения на техните права, са основни елементи от задължението на всяка държава да осигури зачитане и закрила на правата на децата. Информацията следва да бъде подходяща за възрастта и съобразена с нуждите на децата. Тя следва да се представя по начини (формат, маниер и език или езици), които са разбираеми за децата. Правото на превод е важен елемент от правото на информация.

Децата имат право на информацията относно техните права и относно производствата за определяне на статут, гражданските и наказателните производства.

В допълнение, информацията относно правата на децата и правните средства за защита следва да бъде предоставена на родители и други лица, действащи като процесуални представители на деца.

Международно право

Парламентарна асамблея на Съвета на Европа [Резолюция 1810 \(2011\)](#): Непридружени деца в Европа: проблеми свързани с пристигането, престоя и връщането

5.3. на дете не може да бъде отказан достъп до територия или да бъде върнато по съкратена процедура на границата на държава-членка. Незабавно направление за помощ и грижа следва да бъде уредено от специализираните служби с оглед установяване на това, дали мигрантът е лице, ненавършило пълнолетие, както и на индивидуалните обстоятелства около него и нуждите от закрила и в крайна сметка откриване на трайно решение, съобразено с най-добрия интерес на детето;

5.6. правна, социална и психологическа помощ следва да бъде предоставена незабавно на непридружени деца. Децата следва да бъдат информирани непосредствено след тяхното пристигане или задържане, лично и на разбираем език и форма, понятна за тях, относно правото им на закрила и помощ, в това число и правото им на убежище или други форми на международна защита, и необходимите процедури и последиците от тях;

5.7. всички интервюта с непридружени деца, отнасящи се до техните лични данни и обстоятелства от живота им, следва да бъдат провеждани лично от специализиран и добре обучен персонал и в присъствие на настойника на детето; [...]

5.14 възможностите за събиране със семейството следва да бъдат разширени извън страната по произход и към тях да се подхожда от хуманитарна гледна точка, като се проучват по-широки семейни връзки в държавата домакин и трети държави, водени от най-добрия интерес на детето. Регламент Дъблин II се прилага спрямо непридружени деца, само когато трансферът към трета държава отговаря на най-добрите интереси на детето;

[20 насоки относно принудителното връщане](#), Комитет на министрите, Съвет на Европа

Насока 4. Уведомление относно заповедта за принудително отвеждане

1. Заповедта за принудително отвеждане се адресира в писмена форма до лицето, за което се отнася или пряко или чрез негов упълномощен представител. Ако е необходимо, адресатът получава обяснение на заповедта на разбираем за него или нея език. Заповедта за отвеждане трябва да посочва:

- правните и фактическите основания, на които се базира;
- наличните правни средства за защита, независимо от това, дали имат суспензивно действие и сроковете, в които тези средства за защита могат да бъдат упражнени;

2. Освен това, органите на властта в държавата домакин се насърчават да посочат:

- органите, от които може да се получи допълнителна информация относно изпълнението на заповедта за принудително отвеждане;
- последиците от неподчинение на заповедта за принудително отвеждане.

Европейска Конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС)

Член 6 Право на справедлив процес

[...]

3. Всяко лице, **обвинено в извършване на престъпление** има следните минимални права:

а) да бъде незабавно и подробно информирано за характера и причините за обвинението срещу него на разбираем за него език; [...]

Конвенция за правата на детето (КПД)

Член 40

2. За тази цел и зачитайки съответните разпоредби на международните документи, държавите - страни по Конвенцията, по-специално осигуряват:

б) всяко дете, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон, да има поне следните гаранции:

(ii) да бъде информирано незабавно и пряко за обвиненията против него или ако е необходимо, чрез неговите родители или законни настойници и да получи правна или друга подходяща помощ в подготовката и представянето на неговата защита;

Право на ЕС

Директива на ЕС относно процедурите за убежище

Член 12

Гаранции за кандидатите

1. По отношение на процедурите по глава III държавите-членки гарантират, че всички кандидати се ползват от следните гаранции:

а) преди разглеждането на тяхната молба за убежище те трябва да бъдат информирани относно процедурата, която се прилага, относно правата и

задълженията им по време на процедурата, както и относно последствията, които могат да произтекат от неспазването на техните задължения или отказа да сътрудничат на органите, на език, който те разбират или за който има разумни основания да се счита, че те разбират. Те се информират за сроковете и за средствата, с които разполагат за изпълнението на своето задължение да представят документите, които са посочени в член 4 от Директива 2011/95/ЕС, както и за последиците от изрично или мълчаливо оттегляне на молбата. Тази информация им се предава в срок, за да е възможно те да упражнят правата, които са гарантирани от настоящата директива, както и за да могат да изпълнят задълженията по член 13; [...]

Член 19

Безплатно предоставяне на правна и процедурна информация при процедурите на първа инстанция

1. При процедурите на първа инстанция, предвидени в глава III, държавите-членки гарантират, че при поискване на кандидатите се предоставя безплатно правна и процедурна информация, включително най-малко информация относно процедурата с оглед на конкретните обстоятелства на кандидата. В случай на отрицателно решение по молба на първа инстанция при поискване държавите-членки предоставят на кандидатите информация, освен предоставената в съответствие с член 11, параграф 2 и с член 12, параграф 1, буква „е“), за да се разяснят мотивите за това решение и да се обясни как то може да бъде оспорено.

2. Безплатна правна и процедурна информация се предоставя при условията, посочени в член 21.

Член 25

[...]

4. На непридружаваното лице, ненавършило пълнолетие, и неговия представител се предоставя безплатно правната и процедурна информация, както е посочено в член 19, и относно процедурите за отнемане на международна закрила, предвидени в глава IV.

Директива относно правото на информация 2012/13/ЕС

Член 3 Право на информацията относно правата

1. Държавите-членки гарантират, че на заподозрените лица или обвиняемите се предоставя незабавно информацията относно най-малко следните процесуални права, както се прилагат съгласно националното право, с цел да се позволи ефективното им упражняване:

- а) правото на достъп до адвокат;
- б) всяко право на безплатна правна консултация и условията за нейното получаване;
- в) правото на информацията относно обвинението в съответствие с член 6;
- г) правото на устен и писмен превод;
- д) правото да запазят мълчание.

2. Държавите-членки гарантират, че информацията, предвидена в параграф 1, се предоставя устно или писмено, на ясен и достъпен език, като се отчитат специфичните потребности на уязвими заподозрени или обвиняеми лица.

Директива за правата на децата в наказателни производства

Член 4 Право на информация

1. Държавите-членки следва да осигурят, че когато деца биват уведомявани относно това, че са заподозрени или обвиняеми лица в наказателно производство, те биват уведомявани незабавно относно техните права съгласно Директива 2012/13/ЕС и относно общите аспекти на провеждане на производството.

Държавите-членки следва също така да гарантират, че децата са уведомени за правата съгласно тази Директива. Информацията следва да бъде предоставена както следва:

а) незабавно след уведомяването на децата, че те са заподозрени или обвинени лица, по отношение на:

i) правото на лицето, упражняващо родителските права, да бъде информирано, както е предвидено в член 5;

ii) правото на помощ от адвокат, както е предвидено в член 6;

iii) правото на защита на личния живот, както е предвидено в член 14;

iv) правото да бъдат придружени от лицето, упражняващо родителските права по време на етапите от производството, освен съдебните изслушвания, както е предвидено в член 15, параграф 4;

v) правото на процесуална помощ, както е предвидено в член 18;

б) по време на най-ранния етап от производството, по отношение на:

i) правото на индивидуална оценка, както е предвидено в член 7;

ii) правото на медицински преглед, в това число и медицинска помощ, както е предвидено в член 8;

iii) правото на ограничаване лишаването от свобода и на употребата на алтернативни мерки, в това число правото на периодично преразглеждане на задържането, както е предвидено в член 10 и 11;

iv) правото да бъдат придружени от лицето, упражняващо родителските права по време на съдебните изслушвания, както е предвидено в член 15, параграф 1.

v) правото на лично явяване в съда, както е предвидено в член 16;

vi) правото на ефективни мерки на защита, както е предвидено в член 19;

в) в момента на лишаване от свобода по отношение на правото на специално третиране по време на лишаване от свобода, както е предвидено в член 12.

Държавите-членки следва да гарантират, че информацията посочена в параграф 1, се предоставя писмено, устно или и по двата начина, на ясен и достъпен език, и че предоставената информация се отбелязва, като се използва процедура за записване, установена с националното законодателство.

Когато децата разполагат с декларация за права съгласно Директива 2012/13/ЕС, държавите-членки следва да осигурят, че тази декларация съдържа упоменаване на правата им според тази Директива.

VII. Право на превод

Осигуряването на точен превод е от решаващо значение за справедливия процес и ефективното предоставяне на правна помощ по време на съдебните процедури, в това число и процедури относно предоставяне на убежище и миграционни процедури, в случаи, в които лица които например търсят убежище или са свидетели, не говорят езика, използван от длъжностните лица, включително и по време на процедурите в приемащата страна.

Превод е важно да бъде осигурен не само на деца, които не говорят езика по време на срещи с органите на властта, но също и за срещи между детето и неговия правен съветник, и неговия настойник.

Изграждането на доверие и действителното информиране на детето е решаващо за това правният съветник да може да предостави качествена помощ. Невъзможността за общуване на детето и правния съветник чрез преводач води до значителни затруднения. Недостатъчна квалификация, слаби умения или неуважително отношение от страна на **преводача**, може да подкопае качеството на правната помощ, която се оказва, и спазването на правата на детето. Преводачите следва да преминат специализирано обучение и да имат опит в работата с деца.

Международно право

Международен пакт за гражданки и политически права (МПГПП)

Член 14

[...] 3. Всяко лице, на което е повдигнато **наказателно обвинение**, има право на следните минимални гаранции при пълно равенство: [...]

f) да му се осигури безплатно преводач, ако не разбира или не говори езика, на който се води процесът;

Конвенция за правата на детето

Член 40

[...]

2. ... държавите - страни по Конвенцията, по-специално осигуряват:

б) всяко дете, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон, да има поне следните гаранции: [...]

(vi) да има безплатното съдействие на преводач, ако детето не разбира или не говори използвания език;

Европейска конвенция за защита правата на човека и основните свободи (ЕКЗПЧОС)

Член 6(3)(е)

3. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права:

[...]

е) да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира или не говори

езика, използван в съда.

МППП, [Общ коментар № 32](#), Член 14, Право на равнопоставеност пред съдилища и трибунали и на справедлив процес

13. [...] Принципът на равнопоставеност между страните [...] в изключителни случаи, може да налага предоставянето на безплатните **услуги на преводач**, когато по друг начин страна в неравностойно положение не би могла да участва в производството равнопоставено или нейните свидетели да бъдат разпитани.

32. В случаите, когато ответникът е лице в неравностойно положение, комуникация с адвокат може да бъде осъществена само, ако бъде осигурен преводач по време на досъдебния и съдебния етап от делото. [...]

40. Правото на безплатен превод, в случаите, когато обвиняемият не разбира или не говори езика, използван в съда, както е посочено в член 14, параграф 3, точка (f) гарантира друг аспект от принципите на справедливост и равнопоставеност на страните в наказателни производства. Правото възниква на всички етапи от устното производство. То се отнася до чужденци, както и до местни граждани. Въпреки това, обвиняеми лица, чийто майчин език е различен от официалния език на съда, по принцип, нямат право на безплатни преводачески услуги, ако те владеят официалния език дотолкова, че да се защитят ефективно.

Право на ЕС

[Директива на ЕС относно процедурите за убежище](#)

Член 8

Информация и съвети в местата за задържане и на граничните контролно-пропускателни пунктове

1. При наличие на данни, че граждани на трети държави или лица без гражданство, задържани в места за задържане или намиращи се на гранични контролно-пропускателни пунктове, включително в транзитните зони на външните граници, могат да пожелаят да подадат молба за международна закрила, държавите-членки им предоставят информация относно възможността да направят това. В тези места за задържане и гранични зони държавите-членки предвиждат осигуряването на устен превод, доколкото това е необходимо за улесняване на достъпа до процедурата за убежище. [...]

Член 12 Гаранции за кандидатите

1. По отношение на процедурите по глава III държавите-членки гарантират, че всички кандидати се ползват от следните гаранции:

б) трябва да им бъдат осигурени, когато е необходимо, услугите на преводач за представяне на техния случай пред компетентните органи. Държавите-членки считат, че е необходимо предоставянето на преводачески услуги, най-малкото когато кандидатът е поканен на интервю, както е посочено в членове 14—17 и 34, и когато не може да се осигури адекватен контакт при отсъствие на тези услуги. В такъв случай, както и в другите случаи, при които компетентните органи желаят да изслушат кандидата, тези услуги се заплащат с държавни средства;

Член 15 Изисквания за лично интервю

[...] 3. Държавите-членки вземат необходимите мерки за това личното интервю да се проведе при условия, които дават възможност на кандидата да изложи основанията за своята молба по последователен начин. За целта държавите-членки: [...]

в) избират преводач, който да е в състояние да гарантира подходящо общуване между кандидата и лицето, което провежда интервюто. Общуването се осъществява на предпочетената от кандидата език, освен ако няма друг език, който той разбира и на който той е в състояние да общува ясно. Когато това е възможно, държавите-членки предоставят преводач от същия пол, ако кандидатът е поискал това, освен ако решаващият орган няма причини да смята, че искането е по причини, които не са свързани със затруднения от страна на кандидата да представи изчерпателно основанията за жалбата си;

Регламент 604/2013 (Регламент от Дъблин III)

Член 5 (4)

4. Индивидуалното интервю се провежда на език, който кандидатът разбира или за който с основание се предполага, че разбира и на който той може да общува. Когато е необходимо държавите-членки прибегват до устен преводач, който е способен да осигури адекватна комуникация между кандидата и лицето, провеждащо индивидуалното интервю.

Право на устен и писмен превод [Директива 2010/64/ЕС](#)

Член 2 – Право на устен превод

[...]

1. Държавите-членки гарантират, че на заподозрени лица или обвиняеми, които не говорят или не разбират езика на съответното наказателно производство, се осигурява незабавно устен превод по време на наказателно производство пред разследващите и съдебните органи, включително по време на разпит от полицията, по време на всички съдебни заседания и на всички необходими междинни изслушвания.

[...]

Член 3 – Право на писмен превод на документи от съществено значение

1. Държавите-членки гарантират, че на заподозрените лица или обвиняемите, които не разбират езика на съответното наказателно производство, се осигурява в разумен срок писмен превод на всички документи, които са от съществено значение за упражняване на правото им на защита и за гарантиране на справедливо производство.

2. Документите от съществено значение включват всяко решение за лишаване от свобода, всяко повдигнато обвинение или обвинителен акт и всяко съдебно решение.

3. Компетентните органи решават във всеки конкретен случай дали някой друг документ е от съществено значение. Заподозрените лица или обвиняемите, или техният защитник могат да направят обосновано искане за тази цел.

VIII. Изискването за разумен срок

Съдебните процеси трябва да се състоят в разумен срок в редица производства, които се отнасят до деца – включително, но не само по въпроси, свързани с настойничество, определяне на статут и наказателни дела. Възприятието за време на децата е различно от това на възрастните. Закъснения при или удължаването на процеса на вземане на решения оказват особено неблагоприятно влияние върху децата. Процедури, отнасящи се до или оказващи влияние върху деца, следва да бъдат приоритет и да се извършват във възможно най-кратки срокове.

Делата относно настойничество на деца трябва да бъдат разглеждани незабавно. Още по-належащо е това, когато напредването на времето води до необратими последици за взаимоотношенията между родител и дете. Случаите, отнасящи се до родителска отговорност и право на контакт с детето изискват особена експедитивност.

Принципът за най-добрите интереси на детето и правото на развитие, както и правото на изслушване и справедлив процес са тясно свързани с изискването за разумен срок.

Разумният срок се преценява с оглед на сложността на конкретния случай и влиянието, което могат да оказат продължителните съдебни процедури, върху правата на детето. Например, както е постановено по делото *Paulsen-Medalen и Svensson срещу Швеция* на ЕСПЧ, в случай на ограничаване контакта между родител и дете, поверено за отглеждане извън семейството, има сериозни и необратими последици, които преминаването в приемна грижа може да окаже върху упражняването от детето на правото на зачитане на семейния живот, и изисква от властите да действат изключително внимателно в такива производства.

Международни стандарти

Комитет по правата на детето, [Общ коментар № 14](#) относно правото на детето неговият най-добър интерес да бъде от първостепенно значение

93. Ходът на времето не се възприема еднакво от децата и възрастните. Забавянето или протакането на вземането на решения имат особено неблагоприятно въздействие върху децата в процеса на тяхното развитие. Ето защо е препоръчително производствата или процесите, които се отнасят до децата или им оказват въздействие, да се ползват с приоритет и да бъдат завършвани възможно най-бързо.

Решение от 23 септември 1994 г. по дело [Hokkanen срещу Финландия](#), ЕСПЧ, Жалба № 19823/92

72. Въпреки че е от съществено значение случаите относно настойничество да бъдат разглеждани бързо, съдът не намира за основателно да критикува Окръжния съд за двукратното отлагане на производството с цел да получи становища от вещи лица върху повдигнатия пред него въпрос.

По отношение на шестмесечното закъснение, трудностите, с които социалните институции се сблъскват в резултат на отказа на бабата и дядото да позволят Сини да бъде подложен на изследване и да участва в интервюта във връзка с това, не следва да бъдат пренебрегвани (виж параграф 24 по-горе). Независимо от това, дали има достатъчно основания за отлагане на изслушването за цели шест месеца, необходимо е да се отбележи, че общата продължителност на

производството е приблизително осемнадесет месеца. Само по себе си това не е прекомерно за производство, което обхваща три съдебни инстанции.

С оглед особените обстоятелства по случая, Съдът, по подобие на Комисията, установява, че продължителността на второто производство относно настояничество не превишава „разумния срок“ и следователно не е налице нарушение на член 6, параграф 1 от Конвенцията.

Решение от 27 февруари 2003 г. по дело [Niederböster срещу Германия](#), ЕСПЧ, Жалба № 39547/98

39. Съдът потвърждава, че разумността на продължителността на производството следва да се определи с оглед критериите, изложени в съдебната практика, по-конкретно сложността на случая, и поведението на страните и на институциите. Относно последното, рисковете, които поема жалбоподателят в съдебния спор следва да бъдат взети в предвид. От съществено значение е делата относно настояничество да се разглеждат незабавно [...].

Решение от 19 февруари 1998 г. по дело [Paulsen-Medalen и Svensson срещу Швеция](#), ЕСПЧ, Жалба № 16817/90

39. Според съдебната практика, разумността на продължителността на производствата следва да бъде оценена, особено, с оглед сложността на случая и поведението на жалбоподателя и това на съответните органи. Когато делата се отнасят до ограничения върху контакта между родител и дете, което се отглежда извън семейството, естеството на рисковете, които поема жалбоподателят и сериозните и необратими последици, които преминаването в приемна грижа може да има за упражняването на правото на зачитане на семейния живот, предполагат от институциите да действат с особено усърдие при осигуряване напредък по производството [...].

Решение от 18 февруари 1999 г. по дело [Laino срещу Италия](#), ЕСПЧ, Жалба № 33158/96

22. [...] По отношение на поведението на властите, които работят по делото, Съдът счита, че с оглед рисковете, които жалбоподателят поема (съдебно разделяне и определяне на условията за упражняване на родителските права и правото на достъп до децата), националните съдилища не са проявили необходимото усърдие в действията си, както изисква член 6, параграф 1 от Конвенцията в такива случаи (виж решенията по *Maciariello* и *Paulsen-Medalen* и *Svensson* цитирани по-горе, с. 10 и с.142, параграфи 18 и 39, съответно). Различните периоди на неактивност по вина на държавата, особено тези от 25 ноември 1993 до 15 декември 1994 и от последната дата до 10 юли 1997, не отговарят на изискването за „разумен срок“.

Предвид също на общата продължителност на производствата, Съдът заключава, че е налице нарушение на член 6, параграф 1.

Решение от 13 декември 2012 г. по дело [Souza Ribeiro срещу Франция](#), ЕСПЧ, Жалба № 22689/07

95. От една страна спешното производство би могло на теория да бъде

възможност за съда да провери аргументите на жалбоподателя и при необходимост да спре изпълнението на заповедта за принудително отвеждане, но от друга страна, всяка възможност за това действително да се случи е осуетена, поради твърде краткия период от време между подаването на жалбата в съда и изпълнението на заповедта за принудително отвеждане. Всъщност, съдията, отговорен за спешните жалби, няма правомощия да направи друго, освен да обяви жалбата за безпредметна. Така жалбоподателят е депортиран единствено въз основа на решението на административния орган.

Впоследствие, при обстоятелствата на настоящото дело, Съдът счита, че прибързаността, с която е изпълнена заповедта за принудително отвеждане, в действителност прави наличните правни средства за защита неефективни и следователно недостъпни. Въпреки, че на Съда е известно значението на бързия достъп до правно средство за защита, бързината не трябва да се явява препятствие или необоснована пречка за неговото използване, нито да е с приоритет пред неговата практическа ефективност.

IX. Справедлив процес при процедури за експулсиране или влизане в държава

Международното право в областта на правата на човека дава ограничена процедурна защита на мигрантите, които влизат в държава: по-специално, правото на справедлив процес е слабо вероятно да бъде приложено за решения относно влизане на територията. То е изрично изключено от Европейския съд по правата на човека по отношение на решения, отнасящи се до други аспекти на имиграционния контрол (*Мааоуиа срещу Франция*), докато Комитетът на ООН по правата на човека оставя въпроса отворен. Така процедурите по експулсиране не осигуряват пълна защита на правото на справедлив процес и произтичащите от него гаранции. Въпреки това, член 13 от МПГПП и член 1 от *Протокол № 7 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи*, съответно гарантират процесуални права в производства по експулсиране при условия, сходни с член 32 от Женевската конвенция за бежанците. Съгласно тях, чуждестранен гражданин, законно пребиваващ на територията на държава-членка (МПГПП) или „законно пребиваващ“ там (Протокол №7, ЕКПЧ) може да бъде експулиран само по силата на решение, взето в съответствие със закона. Освен това, на чуждестранния гражданин трябва да бъде позволено преди експулсирането да подаде жалба срещу експулсирането и неговият случай да бъде преразгледан от, и да бъде представен пред компетентен орган или едно или няколко лица, специално определени от компетентния орган. Изключения от тези гаранции има в случаи, когато са застрашени националната сигурност или обществения ред.

В допълнение, според международното право строго се забранява колективното експулсиране (член 4, Протокол 4, ЕКПЧ)

Международно право

Протокол № 4

към Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи

Article 4 Забрана за колективно експулсиране на чужденци

Колективното експулсиране на чужденци е забранено.

Женевска конвенция за бежанците, 1951

Чл. 32. Експулсиране

1. Договарящите държави се задължават да не експулсират бежанец, законно

пребиваващ на тяхна територия, освен по съображения за национална сигурност или опазване на обществения ред.

2. Експулсирането на такъв бежанец може да става само в изпълнение на решение, взето в съответствие с установените законни процедури. Освен при наличие на важни съображения, отнасящи се до националната сигурност, на бежанеца трябва да се даде възможност да приведе доказателства, с които да се защити, както и да обжалва решението и да бъде представен за целта пред компетентните органи или пред лице или лица, специално определени от компетентните органи.

3. Договарящите държави се задължават да предоставят на такъв бежанец достатъчен срок за получаване на разрешение за законно преминаване в друга страна. Договарящите държави си запазват правото да прилагат през този срок такива вътрешни мерки, каквито сметат за необходимо.

Решение от 5 октомври 2000 г. по дело *Maaoiia срещу Франция*, ЕСПЧ, Голяма Камара, Жалба № 39652/98

36. Съдът подчертава, че разпоредбите на Конвенцията трябва да бъдат тълкувани с оглед цялата система на Конвенцията, включително Протоколите. В тази връзка, Съдът отбелязва, че Член 1 от Протокол № 7, документ, приет на 22 ноември 1984 и ратифициран от Франция, съдържа процедурни гаранции, приложими за експулсирането на чужденци. Освен това, Съдът установява, че уводната част на документа се отнася до необходимостта от предприемане на „по-нататъшни стъпки за гарантиране на колективното прилагане на някои права и свободи посредством Конвенцията ...“. Взети заедно, тези разпоредби показват, че държавите-членки съзнават, че член 6, параграф 1 не се прилагат в процедури по експулсиране на чужденци и желаят да предприемат специални мерки в тази област. Това тълкуване е подкрепено от обяснителния доклад към Протокол № 7 в раздела, отнасящ се до Член 1, съответните пасажии от който, гласят следното:

„6. В съответствие с общото уточнение, направено в увода..., се подчертава, че чужденец, пребиваващ законно на територията на държава-членка на Съвета на Европа, вече се ползва от някои гаранции, когато срещу него се предприема мярка на експулсиране, по-конкретно тези, предоставени от Член 3 (забрана за нечовешко или унижително отношение) и 8 (право на зачитане на личния и семейния живот), неразделно от член 13 (право на ефективни правни средства за защита пред национален орган) от...Конвенцията..., съгласно тълкуването на Европейската комисия и Съда по правата на човека.

7. Предвид правата, които по този начин се признават в полза на чужденци, настоящият член се добавя към... Конвенцията... с цел да се предоставят минимални гаранции на такива лица в случай на експулсиране от територията на Договаряща страна. Добавянето на този член дава възможност да бъде предоставена закрила в случаи, които остават извън обхвата на други международни документи и позволява тази закрила да бъде включена в обхвата на системата за контрол, предвидена в [...] Конвенцията [...]

[...]

16. Европейската комисия по правата на човека постановява по делото по Жалба №7729/76, че решението за депортиране на лице „не включва установяване на неговите граждански права и задължения или на наказателно обвинение срещу него“ по смисъла на Член 6 от Конвенцията. Настоящият член не оказва влияние върху тълкуването на член 6.”

37. Съдът, следователно счита, че с приемането на Член 1 от Протокол № 7, който съдържа гаранции специално отнасящи се до производства по експулсиране на чужденци, Държавите-членки ясно обявяват намерението си да не включват този вид производства в обхвата на Член 6, параграф 1 на Конвенцията.

Х. Достъп до ефективна правна защита

1. Общи принципи

Международните договори за правата на човека изискват от Държавите да осигурят ефективни правни средства за защита в случаи на нарушения на права. Правното/ите средство/средства за защита следва да бъдат навременни, ефективни, достъпни, и да водят до прекратяване и обезщетяване на съответните нарушения на човешки права. Лицата, които провеждат разследването и се произнасят относно правното средство за защита, следва да бъдат независими и безпристрастни. В някои случаи, правното средство за защита следва да бъде предоставено от съдебен орган. Правното средство за защита следва да бъде достъпно и ефективно на практика, както и по закон.

Такива правни средства за защита следва да бъдат достъпни за всички лица, в това число и мигранти без дискриминация.

Деца мигранти, още повече, когато са без документи, често на практика нямат достъп до правни средства за защита, когато техните права са нарушени. Държавите са задължени да осигурят ефективен достъп до правни средства за защита на всички мигранти.

Международно право

Международен пакт за граждански и политически права (МПГПП)

Член 2

(...)

3. Всяка държава - страна по този пакт, се задължава:

а) да осигури на всяко лице, на което правата и свободите, признати в този пакт, са били нарушени, ефикасни средства за възстановяването им, дори и нарушението да е извършено от лице, действащо в качеството си на официално лице;

б) да осигури на всяко лице, претендиращо за такова възстановяване, правото това да бъде установено от компетентните съдебни, административни или законодателни власти или от всяка друга компетентна власт, предвидена в правната система на държавата, и да развива възможностите за правна защита;

в) да осигури привеждането в изпълнение от компетентните власти на такова възстановяване, когато то е било признато за основателно.

Европейска конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ)

Член 13

Право на ефективни правни средства за защита

Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.

Виж също: Протокол 7 ЕСПЧ (Раздел 2. Право на изслушване)

Комитет по правата на човека, [Общ коментар № 31](#) относно Естеството на общото правна задължение наложено на държавите-страни по пакта, Док. на ООН CCPR/C/21/Rev.1/Add.13 (2004)

15. [...] Държавите-страни следва да осигурят на индивидите възможността да ползват достъпни и ефективни правни средства, за да защитят тези права. Тези правни средства следва да бъдат подходящо пригодени, така че да вземат предвид специалната уязвимост на определени категории от лица, включително и при някои деца. [...]

16. Съгласно Член 2, параграф 3 Държавите-страни следва да компенсират индивиди, чиито права според Пакта са нарушени. Без компенсиране на индивиди, чиито права според Пакта са нарушени, задължението за предоставяне на ефективна правна мярка за защита, което е съществено за ефикасността на член 2, параграф 3, не отпада. [...]

КПДЖ [Обща препоръка №26](#) относно жени, работници мигранти, Док. на ООН CEDAW/C/2009/WR.1/R (2008)

21. Достъпът до правосъдие може да се окаже ограничен за жени, които са работници-мигранти. В някои държави, са наложени ограничения върху използването на правната система от жени, които са работници-мигранти, за получаване на правна защита срещу дискриминационни трудови стандарти, дискриминация при наемането на работа или насилие основано на пол или полова идентичност. Освен това, жени, които са работници-мигранти може да не бъдат допуснати да получат безплатна правна помощ от държавата, и може да има и други пречки, като например неотзивчиви и враждебно настроени държавни служители, а понякога не е изключен и таен сговор между служители и извършител. В някои случаи, дипломати извършват сексуална злоупотреба, насилие и други форми на дискриминация срещу жени, които са домашни работници-мигранти, докато се ползват от дипломатически имунитет. В някои държави, има пропуски в законите, приети, за да защитават жените, работници-мигранти. Например, те могат да изгубят разрешителното си за работа, веднъж след като са подали доклад за злоупотреба или дискриминация и след това те не могат да си позволят финансово да останат в страната, докато трае делото, в случай че има такова. Освен тези формални пречки, пречки от практическо естество могат да възпрепятстват достъпа до правна защита. Много хора не знаят езика на страната и не са запознати със своите права. Жени, които са работници-мигранти, е възможно да не могат да се движат свободно, защото са затворени от своите работодатели в местата, където работят или живеят, забранено им е да използват телефон, както и да се присъединяват към групи или културни сдружения. Често те не разполагат с информация за тяхното посолство или наличните услуги, поради зависимостта им от работодатели или съпрузи за такъв вид информация. Например, много е трудно за жени, които са домашни работници-мигранти, които почти не напускат полезрението на своите работодатели, дори да се регистрират в посолството си или да подадат жалба. В това положение, жените може да нямат външни контакти и никакъв начин да заведат жалба, и може да бъдат жертви на насилие и злоупотреба в продължение на дълги периоди от време преди ситуацията да стане известна. Освен това, задържането на паспорти от работодателите или страхът от репресия, в случай че жените, които са работници-мигранти, са заети в области, свързани с криминални мрежи, също възпрепятстват подаването на сигнали.

22. Жени, без документи, които са мигранти-работници, са особено уязвими към експлоатация и злоупотреба, поради нередовния им имигрантски статут, който допринася за тяхната изолация и риск от експлоатация. Те могат да станат жертва на принудителен труд, и достъпът им до минимални трудови права да е ограничен, поради страх от осъждане. Те са също застрашени от полицейски тормоз. В случай на задържане, на тях обикновено се повдигат обвинения за нарушаване на законите за имигранти и те се изпращат в центрове за задържане, където са уязвими към сексуално насилие, и след това се депортират.

26. Държави-страни в държави, където работят жени, които са мигранти-работници, следва да предприемат всички необходими мерки, за да осигурят липса на дискриминация и равни права на жени, които са мигранти-работници, включително и в техните собствени общности. Мерки, които могат да бъдат необходими, включват, но не са ограничени до, следните:

[...]

(с) Достъп до правни средства за защита: Държави-страни следва да гарантират, че жени, които мигранти-работници, имат възможността за достъп до правни средства за защита, когато техните права са нарушени. Специфични мерки включват, но не са ограничени до, следните (член 2(с), (f) и член 3):

(i) Да обнародват и прилагат закони и разпоредби, които включват адекватни правни средства за защита и механизми за подаване на жалби, и да въведат лесно достъпни механизми за разрешаване на спорове, като по този начин защитават, както регистрирани, така и нерегистрирани жени, които са мигранти-работници, от дискриминация или сексуална експлоатация и сексуално насилие;

(ii) Да отменят или изменят закони, които възпрепятстват жени, мигранти-работници, да използват съдилища и други системи за обезщетение. Такива са закони относно загуба на разрешително за работа, което води до загуба на доходи и възможно депортиране от имиграционните служби, когато работник заведе жалба за експлоатация или злоупотреба, докато трае разследването. Държавите-страни следва да проявят гъвкавост в процеса на смяна на работодатели или спонсори без депортиране, в случаи, в които работници се оплакват от злоупотреба;

(iii) Да гарантират, че жени, които са мигранти-работници, имат достъп до правна помощ и до съдилища и регулаторни системи, които са отговорни за прилагането на трудовите закони и законите, свързани с назначаването на работа, включително и посредством безплатна правна помощ;

[...]

Решение от 20 юни 2002 г. по дело [Al-Nashif срещу България](#), ЕСПЧ, Жалба № 50963/99

132. Както Съдът многократно заявява, чл. 13 от Конвенцията гарантира наличието на национално ниво на правно средство за защита, което да наложи спазването на същността на правата и свободите по Конвенцията, независимо в каква форма те са гарантирани от националния правен ред. Така чл. 13 изисква осигуряването на вътрешноправно средство за защита, по силата на което да е възможно разглеждането по същество на една "защитима жалба" съгласно Конвенцията, както и предоставянето на подходяща защита, макар страните по Конвенцията да разполагат с известна дискреция относно начина, по който ще се съобразят със задълженията си по тази разпоредба.

Като дава директен израз на задължението на държавите да защитават човешките права най-напред, и най-вече, в рамките на собствените си правни системи, чл. 13 установява една допълнителна гаранция за индивида с цел да гарантира, че той или тя ефективно ще упражняват правата си.

"Ефективността" на "правното средство за защита" по смисъла на чл. 13 не зависи от това, дали е сигурен благоприятния изход за жалбоподателя. Нито е задължително "органът", посочена в чл. 13, във всички случаи да е съдебен орган, но ако не е, нейните правомощия и гаранциите, които предоставя, са от значение при преценката, дали правното средство за защита е ефективно. Също така, дори и едно правно средство за защита само по себе си да не удовлетворява напълно изискванията на чл. 13, то съвкупността от предоставените от националното законодателство средства може и да го правят [...].

Решение от 11 декември 2008 г. по дело [Muminov срещу Русия](#), ЕСПЧ, Жалба № 42502/06

100. С оглед основанията на жалбата, Съдът потвърждава, че правното средство за защита, което се изисква в член 13, трябва да бъде ефективно, както по закон, така и на практика, особено в смисъл, че неговото упражняване, не бива да бъде неоснователно възпрепятствано от действия или бездействия на органите на Държавата-ответник [...]. От Съда не се очаква да разглежда абстрактно съвместимостта на съответния закон и практика с Конвенцията, а да определи дали има правно средство за защита, което е съвместимо с Член 13 от Конвенцията и е налично с цел да предостави на жалбоподателя подходяща защита по неговата жалба по същество [...]. Дори, ако едно единствено средство за защита само по себе си не удовлетворява напълно изискванията по Член 13, то съвкупността от предоставените от националното законодателство средства може да го правят (...). „Ефективността“ на „правното средство за защита“ по смисъла на Член 13 не зависи от това дали е сигурен благоприятния изход за жалбоподателя [...].

Решение от 11 юли 2000 г. по дело [Jabari срещу Турция](#), ЕСПЧ, Жалба № 40035/98

39. Съдът още отбелязва, че предвид факта, че Член 3 утвърждава една от най-основните ценности на демократичното общество и забранява изцяло изтезанията, нечовешкото или унижително отношение или наказание, обстойно проучване трябва да бъде направено на иска на всеки индивид, чието депортиране в трета страна ще го изложи на третиране забранено от Член 3 [...].

40. Съдът не е убеден, че органите на Държавата-ответник са провели каквато и да било съдържателна оценка на жалбата на жалбоподателката, включително и нейната защитимост. Изглежда, че неспазването от страна на жалбоподателката на изискването за пет-дневна регистрация според Регламента за убежище 1994, я лишава от правото ѝ на проучване на фактичката причина за нейните страхове да не бъде отведена в Иран [...]. Според становището на Съда, автоматичното и механично приложение на такъв кратък срок за подаване на молба за убежище следва да се счита за противоречие със защитата на основната ценност по смисъла на Член 3 от Конвенцията. Клонът на ВКБООН е бил мястото, където интервюто на жалбоподателката относно предисторията на нейната молба за убежище трябва да се проведе и да се оцени риска, който тя поема с оглед естеството на нарушението, в което тя е обвинена. Административният съд на Анкара, при постъпване на жалбата ѝ за преразглеждане, ограничава становището си до формалната законност на депортирането на жалбоподателката по-скоро, отколкото да разгледа и по-належащия въпрос за основанията на нейните опасения, въпреки че до този етап жалбата на жалбоподателката, че тя би била изложена на опасност при отвеждане в страната ѝ по произход, би следвало да се счита за повече от основателна.

41. Съдът от своя страна следва да отдаде нужното значение на заключението на ВКБООН относно искането на жалбоподателката да се направи оценка на риска от Съда, който жалбоподателката поема, ако нейното депортиране стане факт. Следва да се отбележи в тази връзка, че ВКБООН интервюира жалбоподателката и има възможността да тества достоверността на опасенията ѝ и истинността на нейния разказ относно наказателното производство повдигнато срещу нея в Иран по повод нейната изневяра.

В допълнение следва да се отбележи, че правителството не са счели за необходимо да оспорват факта, че жалбоподателката разчита на констатациите на „Амнести Интернешънъл“ относно наказанието, което се отсъжда на жени, които са намерени за виновни за изневяра [...]. Предвид факта, че конкретната точка във времето за оценка на риска, на който е изложена жалбоподателката, съвпада с времето на разглеждане на делото [...], Съдът не е убеден, че

ситуацията в страната по произход на жалбоподателката не се е развила до степен, че изневярата като поведение повече не се смята за нарушение на ислямския закон, наказуемо със затвор. Текущата правна ситуация в Иран се наблюдава от Съда на база скорошни проучвания и той отбелязва, че наказването на изневярата чрез пребиване с камъни все още се предвижда в закона и органите могат да прибегнат до него [...].

50. Според становището на Съда, предвид необратимия характер на вредата, която може да възникне в случай, че рискът от изтезания или предполагаемо малтретиране се материализира и значението, което Съдът придава на Член 3, понятието за ефективно правно средство за защита според Член 13 налага необходимостта от независимо и обстойно проучване на твърдението, че съществуват съществени основания за страх от реална опасност от третиране, в противоречие на Член 3, и възможността от отлагане приложението на оспорената мярка. Тъй като в конкретните обстоятелства Административният съд на Анкара не предоставя нито една от тези гаранции, Съдът стига до заключението, че съдебните процедури по преразглеждане, на които разчита Правителството, не удовлетворяват изискванията по Член 13. Съобразно това, налице е нарушение на Член 13 от Конвенцията.

Решение от 5 април 2011 г по дело *Rahimi срещу Гърция*, ЕСПЧ, Жалба № 8687/08

Резюме на делото:

История:

Жалбоподателят е на 15 г, когато пристига в Гърция от Афганистан като непридружен лице, ненавършило пълнолетие. В момента на пристигането си, той е арестуван и изпратен в лагер за задържане на бежанци, на които им предстои депортиране. По време на задържането си, не му е предложена никаква информация относно възможността да търси убежище или относно другите му законни права на разбираем за него език. Той е държан сред възрастни, в лоши, нехигиенични условия. След освобождаването му, не му е назначен законен настойник, нито му е предложена каквато и да било друга правна помощ; така жалбоподателят живее на улицата, докато не получава помощ от местни неправителствени организации.

Решение на Съда:

Съдът установява, че правото на индивида да не бива подлаган на изтезание или нечовешко или унижително отношение е нарушено в резултат на условията, при които е бил задържан и неспособността на органите да му осигурят грижи, в ролята му на непридружен лице, ненавършило пълнолетие, да получи грижа след пускането му на свобода. Съдът също заключава, че органите не осигуряват на индивида правото му на правно средство за защита.

Право на ЕС

Харта на основните права на ЕС

Член 47 Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив процес

Всеки, чиито права и свободи, гарантирани от правото на Съюза, са били нарушени, има право на ефективни правни средства за защита пред съд в съответствие с предвидените в настоящия член условия.

Всеки има право неговото дело да бъде гледано справедливо и публично в разумен срок от независим и безпристрастен съд, предварително създаден със закон. Всеки има възможността да бъде съветван, защитаван и представляван.

На лицата, които не разполагат с достатъчно средства, се предоставя правна помощ, доколкото тази помощ е необходима, за да се осигури реален достъп до правосъдие.

Друго приложимо законодателство на ЕС:

- Член 6 Регламент Дъблин (непридружените чуждестранни лица, ненавършили пълнолетие, трябва да бъдат представлявани)
- Член 31 КД – Квалификационна директива (Непридружени лица, ненавършили пълнолетие)
- Член 25 ДПУ – Директива за процедурите за убежище (ограничения – условия за възрастта)
- Член 8 Директива за правата на жертвите

Директива на ЕС за правата на детето в наказателни производства

Член 19 Правни средства за защита

Държавите членки гарантират, че децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство, и децата, които са издирвани лица, разполагат с ефективни правни средства за защита съгласно националното право в случай на нарушаване на правата им по настоящата директива.

2. Достъп до ефективно правно средство за защита при процедури на експулсиране, правото на обжалване със суспензивно действие

Експулсирането на мигрант или заплахата от такова е вероятно да окаже пряко и/или косвено въздействие върху правото на индивида на правно средство за защита при нарушение на неговите права:

Пряко въздействие: веднъж, след като се изпълни експулсирането, то може да превърне правното средство за защита срещу нарушение на права, което се е случило в приемащата държава, в безсмислено и неефективно, тъй като, лицето, веднъж изведено от държавата, може да няма достъп до него, или достъпът може да е неосъществим на практика, поради ситуацията в държавата, в която индивидът е отведен. Задълженията на държавите да осигурят достъп до правни средства за защита срещу нарушения на правата на човека следва да се разширят до мерки, които гарантират, че хора извън държавата (в това число и хора, които са били експулсирани) могат също ефективно да осъществят достъп до правното средство за защита.

Косвено въздействие: Заплахата или страха от експулсиране се явява силен демотивиращ фактор за мигрантите да упражняват правото си на правно средство за защита срещу нарушения на техните човешки права, особено извършени от органите в приемащата държава. Държавите са длъжни да създадат условия, които позволяват на мигрантите – както редовни, така и без документи – да разполагат с правни средства за защита при нарушения на правата им, без страх от експулсиране.

Съгласно решенията на Европейския съд по правата на човека и насоките на Съвета на Европа, за да спази правото на правно средство за защита, лице, заплашено с експулсиране, което може да се окаже, че нарушава друго право от Конвенцията, трябва да разполага с:

- Достъп до съответните документи и информацията относно законовите процедури, които трябва да бъдат следвани в неговия случай и наличните процедури необходими, за да може лицето да изготви своята жалба, на разбираем за него език;
- Когато е необходимо, преведен материал и устен превод;
- Ефективен достъп до правен съвет, ако е необходимо чрез предоставяне на правна помощ;
- Правото да подаде жалба и достъп до и да участва ефективно в производствата;
- Персонализирано и обосновано решение;
- Навременно уведомление за решението;
- Достъп до справедлива и ефективна процедура пред компетентен независим и безпристрастен орган с цел да обжалва фактическата и законовата основа за решението;
- Обстойна оценка на жалбата преди отвеждането;

Обжалването винаги следва да има суспензивно действие.

Особено по време на производствата за експулсиране следва да бъдат осигурени правото на изслушване на детето, най-добрият интерес на детето и правото на справедлив процес. Децата мигранти, които са подложени на риска от експулсиране, имат право да бъдат изслушани в контекст на производствата по експулсиране. Правото на изслушване не следва да се ограничава до онези, които се считат, че се намират законно на територията, а следва да се прилагат за всички деца мигранти.

Международно право

Международен пакт за граждански и политически права (МПГПП)

Член 13

Чужденец, намиращ се на законно основание на територията на държава - страна по този пакт, може да бъде експулиран само по силата на решение, взето съгласно закона, и ако належащи причини, свързани с националната сигурност, не изискват друго, той трябва да има възможност да представи доводи против изгонването му и да иска случаят му да бъде разгледан от компетентен орган или от едно или повече лица, специално посочени от този орган, както и да бъде представяван за тази цел.

Протокол № 7 към Европейската конвенция за правата на човека

Член 1 Процедурни гаранции по отношение експулсирането на чужденци

1. Чужденец, пребиваващ на законно основание на територията на дадена държава, може да бъде експулиран само по силата на решение, взето съгласно закона, и трябва да има възможност:

а) да представи доводи против експулсирането си;

б) да бъде проверен неговият случай;

в) за тази цел да бъде представяван пред компетентния орган или пред едно или няколко лица, назначени от този орган.

2. Чужденец може да бъде експулиран преди да се възползва от правата, изброени в параграф 1 а), б) и в) на този член, когато това е необходимо в интерес на обществеността или е мотивирано от съображения за национална сигурност.

Решение от 2 февруари 2012 г. по дело I.M. срещу Франция, ЕСПЧ, Молба № 9152/09

През май 2008 жалбоподателят г-н И.М., гражданин на Судан, е арестуван от суданската полиция и прекарва осем дена в затвора и още два месеца под наблюдение от органите, които го разпитват ежеседмично, като използват насилие. През декември 2008 той пътува да Испания с намерение да премине границата с Франция, като носи в себе си фалшива френска виза. На 23 декември 2008, г-н И.М. е арестуван във Франция за „незаконно влизане“ и за „използване на фалшиви документи“. По време на задържането му в полицията, молбата му за убежище не е регистрирана от полицейския служител. На 26 декември 2008, той е осъден по бързата процедура на един месец затвор за „незаконно влизане“. По време на престоя му в затвора, още една жалба за убежище не е регистрирана. На 7 януари 2009, местният префект издава заповед за депортирането на г-н И.М. в Судан. На 12 януари 2009, обжалването на заповедта му за депортиране е отхвърлено от административен съдия от административния трибунал в Монпелие. На 16 януари 2009, той е задържан в центъра за задържане на имигранти на Перпинян в очакване на депортирането си в Судан. На 22 януари 2009, молбата му за убежище е регистрирана от от служител на Френската служба за защита на бежанците и лицата без гражданство (OFPRA) по „бърза“ процедура. На 30 януари 2009 г е проведено интервю от служител на OFPRA и молбата му е отхвърлена на 31 януари 2009. Г-н И.М. обжалва това решение в Националния съд по въпросите на правото на убежище (Cour nationale du droit d'asile). Въпреки това, на 11 февруари 2009, г-н И.М. е заведен от служители на френската полиция до Консулството на Судан, за да получи документ за пътуване за неговото депортиране.

На 16 февруари 2009 жалбоподателят се обръща към Европейския съд на основание член 39 от Процедурния правилник на Съда с молба заповедта му за депортиране да бъде отменена. Той заявява, че влизането в сила на решението на френските органи за депортирането му в Судан, ще го изложи на риск от третиране в разрез с Член 3 (забрана за нечовешко или унижително отношение). Като се позовава на Член 13 (право на ефективно правно средство за защита), във връзка с Член 3, той заявява в жалбата си, че не е разполагал с нито едно правно средство за защита, поради факта, че неговата молба за убежище е разгледана по бързата процедура. Съдът уважава неговата молба за продължителността на производството преди нея. На 19 февруари 2011 Националният съд по въпросите на правото на убежище дава на жалбоподателя статут на бежанец. Междувременно той вече е получил удостоверение за местопребиваване от общината по произход в Дарфур и медицински доклад от психиатър, от който става ясно, че е бил подложен на насилие.

Жалбата до Административния съд, която оспорва заповедта за отвеждане, която има пълно суспензивно действие, на теория е направила възможно провеждането на ефективно проучване на опасностите, пред които жалбоподателят според твърденията му се изправя в Судан. Въпреки това, той разполага само с 48 часа за да подготви своята жалба, което е доста кратко време в сравнение с двумесечния период, който се полага според редовната процедура пред Административните съдилища. Жалбоподателят е имал възможност да подаде жалбата си само във вид на писмо написано на арабски, което официално назначен адвокат, който той среща за кратко преди изслушването, е прочел без

да има възможност да добави доказателства към него. Тази липса на категорични доказателства формира основанието за отхвърляне на жалбата, подадена от г-н И.М., който също е критикуван за това, че по-рано не е подал молба за убежище; докато пребивава в затвора, той всъщност не е бил в състояние да направи това. Съответно, Съдът изразява сериозни съмнения относно възможността на г-н И.М. ефективно да заяви своите оплаквания пред административния съд.

Съдът, следователно, заключава относно ефективността на националните правни средства за защита, налични на теория, че тяхната достъпност на практика е била ограничена от няколко фактора, свързани основно с автоматичната регистрация на молбата му по бързата процедура, кратките срокове за подаване на жалби и практическата и процедурната трудност за представяне на доказателства по време на задържане под стража или престоя в затвор. Колкото до стандарта на разглеждане на молби от OFPRA и Административния съд, той се оказва неадекватен поради условията, в които молбите са били изготвени и липсата на процесуална и езикова помощ за Жалбоподателя. Освен това, интервюто в OFPRA е било кратко предвид сложността на случая и факта, че се отнася до първа молба за убежище. И.М. не получава достъп до нито едно суспензивно средство за защита пред апелативните съдилища или пред Касационния съд. Жалбата до Националния съд по въпросите на правото на убежище срещу отказа от OFPRA на молбата за убежище няма суспензивно действие, когато се прилага бързата процедура. Депортирането на Жалбоподателя е било предотвратено само на основание Член 39 от Процедурния правилник на Съда. Затова, тъй като ефективността на правното средство за защита по смисъла на Член 13 не зависи от сигурността на благоприятния изход за Жалбоподателя, Съдът няма как да не заключи, че без неговата намеса, Жалбоподателят щеше да бъде депортиран в Судан без неговите искания да преминат възможно най-обстойно проучване. Съответно, Жалбоподателят не е разполагал с ефективно правно средство за защита на практика, чрез което да предяви своето оплакване по Член 3, докато трае депортирането му в Судан.

Двадесет насоки относно принудителното връщане, приети от Комитета на министрите на Съвета на Европа

Насока 5. Правно средство за защита срещу заповедта за отвеждане

1. В заповедта за отвеждане или в процеса, водещ до заповедта за отвеждане, на субекта на заповедта за отвеждане се предоставя ефективно правно средство за защита пред компетентна институция или орган, съставен от членове, които са безпристрастни и чиято независимост е гарантирана. Компетентната институция или орган имат пълномощието да преразгледат заповедта за отвеждане, включително и възможността временно да спрат нейното изпълнение.

2. Правното средство за защита следва да предостави необходимите процедурни гаранции и да притежава следните характеристики:

- сроковете за упражняване на правното средство за защита не трябва да са неразумно кратки;
- правното средство за защита трябва да бъде достъпно, което по-конкретно означава, че когато субектът на заповедта за отвеждане не разполага с достатъчно средства да заплати за необходимата му правна помощ, на него следва да му бъде предоставена такава безплатно, съобразно приложимите национални закони относно правната помощ;
- когато лицето, подлежащо на отвеждане, твърди, че отвеждането ще доведе до нарушение на неговите човешки права съгласно изложеното в Насока 2.1, правното средство за защита следва да гарантира обстойно проучване на такова твърдение.

Решение от 8 юли 2010 г. по дело [Isakov срещу Русия](#), ЕСПЧ, Жалба № 14049/08

136. Съдът отбелязва, че обхватът на задължението на Държавата според Член 13 варира в зависимост от естеството на жалбата на заявителя съгласно Конвенцията. Предвид необратимия характер на вредата, която може да възникне, ако предполагаемият риск от изтезание или малтретиране се материализира и значението, което Съдът отдава на Член 3, понятието за ефективно правно средство за защита според Член 13 изисква (i) независимо и обстойно проучване на всяко твърдение, при което са налице достатъчни основания да се счита, че съществува действителен риск от третиране в противоречие с Член 3 в случай на експулсиране на заявителя до държавата по предназначение и (ii) осигуряване на ефективна възможност за спиране изпълнението на мерки, чиито последици са потенциално необратими (или „правно средство за защита с автоматично суспензивно действие“, както е формулирано в *Gebremedhin [Gaberamadhien]* срещу Франция, № 25389/05, параграф 66 в края, ЕКПЧ 2007-V, относно лице търсещо убежище с намерение да влезе на територията на Франция; виж също *Jabari* срещу Турция, № 40035/98, параграф 50, ЕКПЧ 2000-VIII; *Shamayev* и други, цитирани по-горе, параграф 460; *Olaechea Cahuas* срещу Испания, № 24668/03, параграф 35, ЕКПЧ 2006-X; и *Salah Sheekh* срещу Финландия, №1948/04, параграф 154, ЕКПЧ 2007-I (откъси)).

137. Процедурите по съдебното обжалване съставляват, по принцип, ефективно правно средство за защита по смисъла на Член 13 от Конвенцията по отношение на жалби в контекста на експулсиране и екстрадиране, при условие, че съдилищата ефективно преразглеждат законосъобразността на преценката на изпълняващия орган на материалноправните и процесуалноправни основания и отменят решенията, когато е необходимо (виж *Slivenko* срещу Латвия (дек.) [GC], № 48321/99, параграф 99, ЕКПЧ 2002-II). С оглед обстоятелствата по настоящото дело, Съдът посочва, че решението на Главна прокуратура да екстрадира жалбоподателя е потвърдено при обжалване от областния съд на Тюмен и Върховния съд. В решенията си националните съдилища не провеждат подробно проучване на твърдението на жалбоподателя за риск от малтретиране в Узбекистан и единствено се позовават в общи линии на уверенията на узбекистанските власти [...]. Впоследствие съдилищата не провеждат обстойно проучване на твърденията на жалбоподателя за риск от малтретиране в случай, че бъде екстрадиран в Узбекистан.

Решение от 21 януари 2011 г. по дело [M.S.S. срещу Белгия и Гърция](#), ЕСПЧ, Жалба № 30696/06

318. Въпреки това Съдът потвърждава, че достъпността на правното средство за защита на практика е от решаващо значение при оценяването на неговата ефективност. Съдът вече е посочил, че гръцките власти не са предприели никакви мерки да осигурят комуникация между компетентните органи и жалбоподателя. Този факт заедно с неизправностите в процедурата по уведомяване по отношение на „лица с неизвестен адрес“, докладвани от Комисаря по човешките права на Съвета на Европа и ВКБООН (виж параграф 187 по-горе), прави доста несигурна вероятността жалбоподателят да научи за резолюцията по своята молба за убежище навреме, за да реагира в рамките на предписаните срокове.

320. Накрая, Съдът не може да приеме, както Правителството предлага, че продължителността на производството пред Върховния Административен Съд няма отношение към целите на Член 13. Съдът вече е подчертал важността на бързите действия в случаи на малтретиране от страна на служители на Държавата (...). Освен това той счита, че такива бързи действия са още по-належащи в случаи, както в настоящия, в които засегнатото лице е подало жалба по Член 3 в случай на неговото депортиране, при което няма процедурни гаранции, че основанията на неговата жалба ще бъдат обстойно разгледани на първа инстанция, статистически няма реален шанс да му бъде предложена каквато и да било форма на защита.

Решение от 11 юли 2000 г. по дело [Jabari срещу Турция](#), ЕСПЧ, Жалба № 40035/98

50. Според становището на Съда, предвид необратимия характер на вредата, която може да възникне, ако рискът от предполагаемо изтезание или малтретиране се материализира и важността, с която Член 3 се ползва в Съда, понятието за ефективно правно средство за защита по Член 13 изисква независимо и обстойно проучване на твърдението, че съществуват конкретни основания за страх от реален риск от третиране в противоречие с Член 3 и възможност за спиране изпълнението на обжалваната мярка. Тъй като Административният съд на Анкара не осигурява нито една от тези гаранции, Съдът стига до заключението, че процедурите по съдебно обжалване, на които Правителството разчита, не удовлетворяват изискванията по Член 13. Съответно, налице е нарушение на Член 13 от Конвенцията.

Решение от 5 февруари 2002 г. по дело [Џонка срещу Белгия](#), ЕСПЧ, Жалба № 51564/99

79. Съдът счита, че понятието за ефективно правно средство за защита по Член 13 изисква правното средство да може да предотврати изпълнението на мерки, които противоречат на Конвенцията и чиито последици са потенциално необратими (виж, *mutatis mutandis*, [Jabari](#), цитиран по-горе, параграф 50). В последствие налице е противоречие с Член 13, ако такива мерки бъдат изпълнени преди местните органи да са проверили тяхната съвместимост с Конвенцията, въпреки че Договарящите се Държави разполагат с право на преценка относно начина, по който те спазват своите задължения по тази разпоредба [...].

81. Молбата за постановяване на решение за спиране в процедура по изключителна спешност също няма суспензивно действие. Правителството подчертава, обаче, че председателят на отдела може по всяко време - дори и в официални почивни дни и с предизвестие само от няколко часа, както често се случва в случаи относно депортиране - да свика страните да присъстват, така че молбата да може да бъде разгледана и ако е подходящо да бъде издадена заповед за спиране на заповедта за депортиране преди нейното изпълнение. Ще бъде посочено, че органите не са юридически задължени да очакват решение от Conseil d'Etat преди да изпълнят заповедта за депортиране. Това е причината, поради която Conseil d'Etat, например, издава практическа директива, която указва, че при молба за спиране в процедурата по изключителна спешност секретарят е длъжен, по искане на съдията, да се свърже със Службата за чужденци, за да установи датата, която е определена за репатрирането и да предприеме мерки във връзка с процедурата, които вследствие на това да бъдат спазени. Две уточнения следва да бъдат направени относно тази система.

82. На първо място, не е възможно да се изключи риска, че когато в една

система, следва да се подава молба за спиране на изпълнение, която се решава при условията на дискреция, тя може да бъде неправомерно отхвърлена, особено, ако впоследствие може да се окаже, че определението на Съда относно основанията, въпреки това, ще трябва да отмени заповед за депортиране поради несъответствие с Конвенцията, например, ако жалбоподателят би бил подложен на малтретиране в държавата по предназначение или би станал част от колективно експулсиране. В такива случаи, правното средство за защита, което жалбоподателят упражнява не би било достатъчно ефективно за целите на Член 13.

На второ място, дори ако рискът от грешка е на практика нищожен – нещо, което Съдът не може да установи, поради липса на каквито и да било надеждни доказателства – следва да се отбележи, че изискванията на Член 13, както и на другите разпоредби на Конвенцията, представляват гаранция, а не само изявление за намерение или практическа уговорка. Това е една от последиците на върховенството на правото, един от основополагащите принципи на демократичното общество, който е застъпен във всички Членове на Конвенцията (виж, *mutatis mutandis*, *Iatridis* срещу Гърция [GC], № 31107/96, параграф 58, ЕКПЧ 1999-II).

Въпреки това се оказва, че органите на властта не са задължени да спират изпълнението на заповедта за депортиране, докато е висящо заявление по процедурата за изключителна спешност, дори и за минимален разумен срок, през който Conseil d'Etat да се произнесат по заявлението. Освен това, тежестта е на практика върху Conseil d'Etat да установи намеренията на органите относно предложените експулсираня и да действа съобразно това, въпреки че не изглежда да има задължения за него да прави това. На последно място, единствено въз основа на вътрешни указания секретарят на Conseil d'Etat, като следва инструкциите на съдия, се свързва с органите за тази цел и липсва индикация за това какви биха могли да бъдат последиците, в случай, че той не направи това. В крайна сметка, чуждестранният гражданин няма гаранция, че Conseil d'Etat и органите ще спазват във всеки един случай тази практика, че Conseil d'Etat ще издаде решение или дори, че ще разгледа делото, преди неговото експулсиране, или че органите ще позволят минимален разумен гратисен период.

Всеки един от тези фактори прави изпълнението на средството за защита твърде несигурно, за да отговори на изискванията на Член 13.

84. Относно препълването на списъка на Conseil d'Etat и рисковете от злоупотреба с процесуални права, Съдът счита, че както Член 6 от Конвенцията, така и Член 13 налага на Договарящите се Държави да организират своите съдебни системи по такъв начин, че техните съдилища да могат да отговорят на неговите изисквания (виж, *mutatis mutandis*, *Sußmann* срещу Германия, решение от 16 септември 1996, Доклади 1996-IV, с. 1174, параграф 55). В тази връзка, значението на Член 13 за запазване субсидиарния характер на системата на Конвенцията трябва да се подчертае (виж, *mutatis mutandis*, *Kudła*, цитиран по-горе, параграф 152).

85. В заключение, жалбоподателите не са разполагали с правно средство за защита, което да отговаря на изискванията на Член 13, за да подадат своята жалба по Член 4 от Протокол № 4. Съответно, налице е нарушение на Член 13 от Конвенцията и възражението към жалбата за нарушение на Член 4 от Протокол № 4 (виж параграф 57 по-горе) следва да бъде отхвърлено.

Допълнителни източници:

- [Garayev срещу Азербайджан](#), ЕСПЧ, параграфи 82 и 84;
- [Vilvarajah и други срещу Обединеното Кралство United Kingdom](#), ЕСПЧ,
- [Yuldashev срещу Русия](#), ЕСПЧ, параграфи 110-111;

- *C.G. и други срещу България*, ЕСПЧ, параграф 56,
- *Gebremedhin срещу Франция*, ЕСПЧ, Жалба № 25389/05, 26 април 2007, 58, 66;
- *Muminov срещу Русия*, ЕСПЧ, параграф 101;
- *De Souza Ribeiro срещу Франция*, ЕСПЧ, GC, Жалба № 22689/07, 13 декември 2012, параграф 206,
- *Hirsi Jamaa и други срещу Италия*, ЕСПЧ, GC, параграф 206,
- *Mohammed срещу Австрия*, ЕСПЧ, параграф 80. И параграф 83

Право на ЕС

ДИРЕКТИВА 2008/115/ЕО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 16 декември 2008 година относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите-членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни ([Директива за връщането на ЕС](#))

Член 13 Средства за защита

[...]

3. Засегнатият гражданин на трета страна има възможност да получи правни съвети, представителство и, когато е необходимо, езикова помощ.

4. Държавите-членки гарантират, че необходимата юридическа консултация и/или процесуално представителство се предоставят безплатно при поискване в съответствие със съответното национално законодателство или правила относно правната помощ, и могат да предвидят по отношение на тези безплатна юридическа консултация и/или процесуално представителство да се прилагат условията, посочени в член 15, параграфи 3–6 от Директива 2005/85/ЕО.

3. Правата на деца жертви на престъпление

Член 1 от ЕКПЧ задължава държавите да гарантират човешките права на тези лица, които са в тяхна юрисдикция. Това задължение, тълкувано във връзка с други Членове – като например Член 2 (правото на живот) и Член 3 (забрана за изтезание и нечовешко и унижително отношение) – изисква от държавите да предприемат мерки, за да гарантират, че правата на индивида се спазват, включително и от частни лица или образувания. Например, държавите следва да предприемат мерки да осигурят ефективна закрила, особено за деца и други уязвими лица от малтретиране от частни участници, и следва да предприемат разумни стъпки за да предотвратят малтретиране от частни участници, за които те знаят или следва да знаят. Тези стъпки включват криминализиране на вредоносното поведение и ефективното и недискриминационно прилагане на наказателното право.

Държавите имат положителни задължения да полагат необходимата грижа, за да предотвратят и разследват действия на частни участници, които накърняват упражняването на права. Държавите следва да предприемат конкретни мерки, когато те знаят или би следвало да знаят за заплахата за увреждане на жертва.

Държавите се задължават да гарантират защита на индивиди, станали жертва на престъпление и техните права, включително по време на наказателни разследвания и производства срещу лицата, заподозрени в извършване на престъплението и да им осигурят пътища за получаване на компенсация и други форми на помощ като жертви на престъпление.

Жертвите на престъпление имат право на зачитане на правата им, в това число и по време на действията на органите спрямо извършителите и право на компенсация.

Жертвите следва да получат практическа подкрепа, която да им се предостави възможност за достъп до правосъдие. Тук се включва подкрепа за жертвата, повишаване осведомеността на жертвите относно правата им и адекватно обучение на служителите в правоприлагащите органи. Съдът на ЕС се е занимавал с дела, включващи Рамковото Решение относно правния интерес на жертвите: в наказателните производства срещу *Мария Пупино* (Съд на ЕС, С-105/03, Наказателно производство срещу Мария Пупино, 16 юни 2005), г-жа Пупино, учител в детска ясла, е обвинена в нанасяне на сериозни наранявания на своите възпитаници. Член 8 от Рамковото решение съдържа конкретни защити за „уязвими“ жертви. Предварително позоваване относно приложението на разпоредбата е направено пред Съда на ЕС. Съдът на ЕС постановява, че малки деца, за които се смята, че са малтретирани от своя учител са „уязвими“ жертви според смисъла на Рамковото решение. Следователно, те имат право на специалната закрила, осигурена от него. Националният съд следва да тълкува националното право „доколкото е възможно, в контекста на формулировката и целта на Рамковото решение.“

Международно право

Протокол на ООН за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика на хора, особено на жени и деца, допълващ конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, 2000 **([Протокол Палермо](#))**

Член 6 Оказване на помощ и защита на жертви на трафик на хора

1. В съответни случаи и доколкото е възможно по силата на националното право всяка държава-страна по протокола, ще защитава личната неприкосновеност и самоличността на жертвите на трафика на хора, включително наред с останалото, като осигури конфиденциалност на производствата, свързани с трафика на хора.
2. Държавите-страни по протокола, гарантират, че националната им правна или административна система разполага с мерки, които осигуряват на жертвите на трафик на хора, в съответните случаи:
 - а) информацията относно съответните съдебни и административни процедури;
 - б) помощ, за да се даде възможност техните възгледи или проблеми да бъдат представени и разгледани на съответните етапи от предприетите наказателни производства срещу нарушителите, по начин, невъзпрепятстващ правата на защитата.

[Конвенция на Съвета на Европа за Действие срещу трафика на хора](#)

Член 15 - Обезщетение и правна закрила

1. Всяка страна по конвенцията осигурява достъп на жертвите от първия им контакт с компетентните органи до информацията за приложимите съдебни и административни процедури на език, който разбират.
2. Всяка страна по конвенцията предвижда в своето национално законодателство право на правно подпомагане и на безплатна правна помощ за жертвите при условията, предвидени в нейното национално законодателство.
3. Всяка страна по конвенцията предвижда в националното си законодателство право на жертвите на обезщетение от извършителите на престъпления.
4. Всяка страна по конвенцията приема онези законодателни или други мерки,

които са необходими, за да се гарантира обезщетение на жертвите в съответствие с условията, предвидени в националното ѝ законодателство, например чрез създаването на фонд за обезщетение на жертвите или мерки или програми, насочени към социално подпомагане и социална интеграция на жертвите, които могат да се финансират от активите, събрани в резултат на прилагането на мерките, предвидени в чл. 23.

Конвенция за закрила на деца от сексуална експлоатация и сексуално насилие, CETS № 201, 2007

Член 14 - Подпомагане на жертвите

1 Всяка страна предприема необходимите законодателни или други мерки за подпомагане на физическото и психосоциалното възстановяване на жертвите в краткосрочен и в дългосрочен план. Мерките, предприети съгласно настоящия параграф, следва надлежно да бъдат съобразени с мнението, нуждите и опасенията на детето.

2 Всяка страна предприема мерки при предвидените в нейното вътрешно право условия за сътрудничество с неправителствени организации, други релевантни организации или други части от гражданското общество, участващи в подпомагането на жертвите.

3 Когато родителите или лицата, които се грижат за детето, имат участие в неговата сексуална експлоатация или сексуално насилие, предприетите в изпълнение на член 11, параграф 1 процедури за намеса включват:

- възможност за отстраняване на предполагаемия извършител;
- възможност за извеждане на жертвата от неговата или нейната семейна среда.

Условията и периодът на такова извеждане се определят в съответствие с висшия интерес на детето.

4 Всяка страна предприема необходимите законодателни или други мерки, за да гарантира, че лицата, които са близки на жертвата, могат да се ползват, когато е уместно, от терапевтична помощ, по-специално от спешна психологическа помощ.

Решение от 30 октомври 2012 г. по дело P. and S. срещу Полша, ЕСПЧ, Жалба № 57375/08

165. Съдът е особено озадачен от факта, че органите решават да стартират наказателно разследване въз основа на обвинения за непозволено сношение срещу първата жалбоподателка, която според удостоверението от прокуратурата и съдебномедицинската експертиза, цитирана по-горе, би следвало да се счита за жертва на сексуално насилие. Съдът счита, че този подход не спазва изискванията, присъщи на положителните задължения на Държавата да установи и приложи ефективно наказателноправна система, която наказва всички прояви на сексуално насилие (...). Разследването срещу жалбоподателката е в крайна сметка преустановено, но самият факт, че то е било започнато и осъществено, показва пълна липса на разбиране относно нейното затруднено положение.

166. Като цяло, Съдът счита, че първата жалбоподателка не получава адекватно отношение с оглед нейната уязвимост и ранна възраст, и собствени възгледи и чувства.

167. При разглеждането на настоящата жалба, на Съда е необходимо да извърши оценка на ситуацията на първата жалбоподателка като цяло, като обърне особено внимание на кумулативните последици от обстоятелствата в ситуацията на жалбоподателката. В тази връзка, задължително е да се има предвид, че Съдът

вече е определил, след като е разгледал жалбата по Член 8 от Конвенцията относно достъпа на първата жалбоподателка до възможността за аборт, че подходът на органите е опорочен от отлагане, объркване и липса на адекватно консултиране и информация (...). Фактът, че първата жалбоподателка е отделена от майка си и лишена от свобода в нарушение на Член 5, параграф 1 от Конвенцията, също следва да бъде взет предвид.

168. Съдът заключава, предвид обстоятелствата по случая, разглеждани като цяло, че първата жалбоподателка е третирана от властите по непростим начин и че нейното страдание достига минималния праг на тежест по член 3 от Конвенцията.

169. Съдът заключава, че, следователно, е налице нарушение на тази разпоредба.

Решение от 10 май 2001 г. по дело Z и други срещу Обединеното Кралство, ЕСПЧ, Жалба № 29392/95

3. Съдът отново подчертава, че Член 3 утвърждава една от най-основните ценности на демократичното общество. Той абсолютно забранява изтезание или нечовешко или унижително отношение или наказание. Задължението на Високодоговарящите се Страни по Член 1 от Конвенцията да гарантират на всички в тяхната юрисдикция правата и свободите, определени в Конвенцията, разглеждани заедно с Член 3, налага на Държавите да вземат мерки, които да гарантират, че индивидите в тяхна юрисдикция не са подлагани на изтезание или нечовешко или унижително отношение, включително и такова малтретиране от частни лица (виж А. срещу Обединеното Кралство, решение от 23 септември 1998, Доклади на Решения и Решения 1998-VI, с. 2699, параграф 22). Тези мерки следва да осигурят ефективна закрила, особено, на деца и други уязвими лица и да включат разумни стъпки за предотвратяване на малтретиране, за което органите знаят или следва да знаят [...].

Право на ЕС

Директива 2011/36/ЕС (Директива на ЕС против трафика на хора)

Член 11 Помощ и подкрепа за жертвите на трафик на хора

1. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че на жертвите се предоставят помощ и подкрепа преди и по време на наказателното производство, както и в рамките на подходящ срок след завършване на наказателното производство, с цел те да бъдат в състояние да упражняват правата, установени в Рамково решение 2001/220/ПВР и в настоящата директива.

2. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че на съответното лице се предоставят помощ и подкрепа от момента, в който компетентните органи имат разумни основания да считат, че е възможно то да е било обект на някое от престъпленията, посочени в членове 2 и 3.

3. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че помощта и подкрепата за жертвите не зависи от тяхното желание да сътрудничат при наказателното разследване, наказателното преследване или по време на съдебното производство, без да се засяга Директива 2004/81/ЕО или сходни

национални разпоредби.

4. Държавите-членки предприемат необходимите мерки за установяване на подходящи механизми за ранно идентифициране и оказване на помощ и подкрепа на жертвите в сътрудничество със съответните организации за предоставяне на помощ.

5. Мерките за помощ и подкрепа, посочени в параграфи 1 и 2, се предприемат, след като жертвата бъде информирана и даде своето съгласие, и включват поне стандарт на живот, който може да осигури на жертвата средства за живеене, като осигуряването на подходящо и безопасно място за живеене и материална помощ, както и необходимото медицинско обслужване, включително психологическа помощ, консултации и информация и устен и писмен превод, когато това е необходимо.

6. Информацията по член 5 включва, когато е уместно, информация относно срока за размисъл и срока за възстановяване съгласно Директива 2004/81/ЕО, и информация относно възможността за предоставяне на международна закрила съгласно Директива 2004/83/ЕО на Съвета от 29 април 2004 г. относно минималните стандарти за признаването и правното положение на гражданите на трети страни или лицата без гражданство като бежанци или като лица, които по други причини се нуждаят от международна закрила, както и относно съдържанието на предоставената закрила (1) и Директива 2005/85/ЕО на Съвета от 1 декември 2005 г. относно минимални норми относно процедурата за предоставяне или отнемане на статут на бежанец в държавите-членки (2) или съгласно други международни правни инструменти или други сходни национални разпоредби.

7. Държавите-членки осигуряват грижи за жертвите със специални нужди, когато тези нужди са породени по специално от бременност, здравословно състояние, увреждания, умствено или психично разстройство или от претърпени тежки форми на психическо, физическо или сексуално насилие.

Член 12 Защита на жертвите на трафик на хора в наказателното разследване и наказателното производство

[...]

2. Държавите-членки гарантират, че жертвите на трафик на хора имат незабавен достъп до правни консултации и, в зависимост от ролята на жертвата в съответната правна система, до процесуално представителство, включително с цел предявяване на иск за обезщетение. Правните консултации и процесуалното представителство са безплатни, когато жертвата не разполага с достатъчно финансови средства.

Член 13 Общи разпоредби относно мерките за оказване на помощ, подкрепа и защита на децата — жертви на трафик на хора

1. На децата — жертви на трафик на хора, се оказва помощ, подкрепа и защита. При прилагането на разпоредбите на настоящата директива първостепенно внимание се обръща на висшия интерес на детето.

2. Държавите-членки гарантират, че когато възрастта на лице, което е обект на трафик на хора, е неустановена и има основания да се счита, че лицето е дете, това лице се смята за дете, за да му бъде предоставен незабавен достъп до помощ, подкрепа и защита в съответствие с членове 14 и 15.

Член 14 Помощ и подкрепа за децата жертви

1. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че специфичните действия за оказване на помощ и подкрепа на децата — жертви на трафик на хора, в краткосрочен и дългосрочен план, при тяхното физическо и психо-социално възстановяване, се предприемат след индивидуална оценка на специалните обстоятелства на всяко дете жертва, като се отчитат надлежно възгледите, нуждите и опасенията на детето, така че да се намери трайно решение за него. В съответствие с националното си право държавите-членки предоставят в разумен срок достъп до образование на децата жертви и на децата на жертви, които получават помощ и подкрепа в съответствие с член 11.

2. Държавите-членки определят настойник или представител на детето — жертва на трафик на хора, от момента, в който детето е идентифицирано от органите, когато според националното право носителите на родителска отговорност са лишени от възможността да защитават висшия интерес на детето и/или да го представляват поради конфликт на интереси между тях и детето жертва.

3. Държавите-членки предприемат, при необходимост и възможност, мерки за оказване на помощ и подкрепа на семейството на дете — жертва на трафик на хора, когато семейството се намира на територията на държавите-членки. По-конкретно, при необходимост и възможност, държавите-членки прилагат член 4 от Рамково решение 2001/220/ПВР спрямо семейството.

4. Настоящият член се прилага, без да се засяга член 11.

Член 15 Защита на децата — жертви на трафик на хора в наказателното разследване и наказателното производство

1. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че в наказателното разследване и наказателното производство, и в зависимост от ролята на жертвата в съответната правна система, компетентните органи определят представител на дете — жертва на трафик на хора, когато според националното право носителите на родителска отговорност са лишени от възможността да представляват детето поради конфликт на интереси между тях и детето жертва.

2. В зависимост от ролята на жертвата в съответната правна система, държавите-членки гарантират, че децата — жертви на трафик на хора, имат незабавен достъп до безплатни правни консултации и до безплатно процесуално представителство, включително с цел предявяване на иск за обезщетение, освен ако разполагат с достатъчно финансови средства.

3. Без да се засягат правата на защита, държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че при наказателното разследване и наказателното производство във връзка с престъпленията, посочени в членове 2 и 3: а) разпитите на децата жертви се провеждат без неоснователно забавяне след съобщаването на фактите на компетентните органи;

б) при необходимост разпитите на децата жертви се провеждат в помещения, предназначени или приспособени за тази цел; 15.4.2011 г. BG Официален вестник на Европейския съюз L 101/9

в), когато е необходимо, разпитите на децата жертви се извършват от или посредством професионалисти, специално обучени за тази цел;

г) при възможност и необходимост всички разпити на детето жертва се извършват от едно и също лице;

д) броят на разпитите е ограничен до възможния минимум и разпити се провеждат само доколкото това е необходимо за целите на наказателното

разследване и наказателното производство;

е) детето жертва може да бъде придружено от представител или, когато това е уместно, от възрастен по избор на детето, освен ако е взето обосновано решение за обратното по отношение на това лице.

4. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че при наказателно разследване на престъпленията, посочени в членове 2 и 3, всички разпити на детето жертва, или когато това е уместно — на детето свидетел, могат да бъдат записвани на видео и такива видеозаписи на разпитите могат да бъдат използвани като доказателство в съдебното производство в съответствие с разпоредбите на националното им законодателство.

5. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че при съдебното производство, свързано с престъпленията, посочени в членове 2 и 3, може да бъде разпоредено: а) разпитът да се проведе без присъствието на публика; както и б) детето жертва да бъде изслушано в съдебната зала, без то да присъства, по-конкретно чрез използване на подходящи комуникационни технологии. 6. Настоящият член се прилага, без да се засяга член 12.

Член 16 Помощ, подкрепа и защита на непридружени деца — жертви на трафик на хора.

1. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че посочените в член 14, параграф 1 специфични действия за оказване на помощ и подкрепа на децата — жертви на трафик на хора са надлежно съобразени с личните и специалните обстоятелства на непридруженото дете жертва.

2. Държавите-членки предприемат необходимите мерки за намиране на трайно решение въз основа на индивидуална оценка на висшия интерес на детето.

3. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че при необходимост на непридруженото дете — жертва на трафик на хора се определя настойник.

4. Държавите-членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че в зависимост от ролята на жертвата в съответната правна система, в хода на наказателното разследване и на наказателното производство компетентните органи определят представител на детето, когато то не е придружено или е отделено от семейството си.

5. Настоящият член се прилага, без да се засягат членове 14 и 15.

Член 17 Обезщетение на жертвите

Държавите-членки правят необходимото жертвите на трафик на хора да имат достъп до съществуващите режими за обезщетение на жертвите на насилствени умишлени престъпления.

Допълнителна информация може да откриете на:

- UNICEF, Спасете децата: Правото на изслушване на всяко дете
http://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf
- UNICEF Ресурсен наръчник за участие на деца и младежи
- <http://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/1859351395.pdf>
- Насоки на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с висшия интерес на детето <http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>
- FRA, Наръчник по Европейско право относно правата на детето, 2015
<http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights>
- Амнести Интърнешънъл, [Ръководство за справедлив процес](#), второ издание, 2014

**International
Commission
of Jurists**

P.O. Box 91
Rue des Bains 33
CH 1211 Geneva 8
Switzerland

t +41 22 979 38 00
f +41 22 979 38 01
www.icj.org